

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Historický ústav
Historie

**Rekatolizační proces ve Valašském Meziříčí v druhé polovině
17. století**

(bakalářská diplomová práce)

Lucie Žlebková

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Malý, Ph.D.

Brno 2012

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla
všechnu použitou literaturu a prameny.*

datum

vlastnoruční podpis

.....

.....

Můj největší vděk za tuto práci směřuje panu Mgr. Tomášovi Malému, Ph.D. za jeho cenné rady, ochotu a trpělivé vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům vsetínského okresního archivu, zejména panu řediteli PhDr. Tomášovi Baletkovi, Ph.D. a jeho zástupci panu Mgr. Zdeňkovi Pomklovi, za jejich rady a správné nasměrování při práci s prameny, a dále pracovníkům zemského archivu v Opavě, pobočce Olomouc za jejich ochotný a pohotový přístup. Děkuji také svým přátelům z oboru za jejich odbornou a psychickou oporu a Lukášovi Pavlůskovi za pomoc při formální úpravě práce. V neposlední řadě děkuji svým rodičům za jejich starost a podporu.

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1 Literatura	6
1.2 Prameny.....	8
2. Nástin Valašského Meziříčí v 17. století.....	10
2.1 Páni ze Žerotína.....	11
2.2 Třicetiletá válka a její následky.....	14
3. Pobělohorská rekatolizace.....	19
3.1 Počátky rekatolizace a význam Bílé hory	19
3.2 Panovnická nařízení a jejich uplatnění na Moravě.....	21
3.3 Církev, olomoucký biskup a jeho rekatolizační prostředky	23
3.4 Nositelé rekatolizace v Meziříčí.....	25
3.4.1 Vrchnost a měšťané.....	25
3.4.2 Kněží a správa	29
3.4.3 Misie, jezuité a působení dalších řádů a bratrstev	33
3.5 Prostředky rekatolizace	36
3.5.1 Poutě.....	36
3.5.2 Kulty.....	37
3.5.3 Kostely	38
3.5.4 Škola.....	40
3.6 Úspěch či neúspěch rekatolizace.....	42
4. Závěr.....	46
Přílohy	48
Seznam katolických kněží působících v Meziříčí v 17. století	48
Rodokmen pánů ze Žerotína na Valašském Meziříčí.....	49
Seznam zkratk	50
Seznam použitých pramenů a literatury	51
Prameny nevydané	51
Edice pramenů.....	52
Literatura	52
Elektronické zdroje	54

1. Úvod

Rekatolizace doby pobělohorské je jedno z nejpozoruhodnějších témat českých dějin. Zajímavá je především rychlost, s jakou došlo ke změně náboženské identity obyvatel českých zemí. Důležité je si ovšem uvědomit, že se rozhodně nejedná o proces započatý po Bílé hoře. Zahájený byl již o století dříve, při nástupu Habsburků na český trůn, kteří ze všech sil usilovali o náboženskou jednotu zemí, jež patřily do jejich rukou. V Čechách byl celý proces o poznání komplikovanější, ovšem na Moravě připravil již počátkem 17. století plodnou půdu pro katolickou církev olomoucký biskup a pozdější zemský gubernátor, kardinál František z Ditrichštejna, který s Habsburky sympatizoval a vycházel jim vstříc.

Cílem této bakalářské práce a zároveň její hlavní náplní bude shrnutí problematiky vývoje města Valašského Meziříčí v pobělohorském období v rámci celozemského rekatolizačního procesu a na pozadí obecně přijímaných faktů zhodnotit, zda rekatolizace v tomto městě zapadá do jejího obecného pojetí či nikoliv. Mým druhým cílem bude ukázat, jak na její postup reagovaly jednotlivé vrstvy obyvatel a jak úspěšná zde rekatolizace byla. V tomto smyslu se však nedá hovořit o městě zcela izolovaně od okolních měst a oblastí, zejména kvůli skutečnosti, že se celá řada dochovaných zpráv netýká samotného města, ale většinou oblasti celé meziříčské farnosti, nebo od roku 1653 meziříčského děkanátu, pod který spadala také města Vsetín a krátce Rožnov. A stejně tak jej nelze odčlenit ani od venkova.

Hlavním sledovaným obdobím práce budou léta 1628 – 1692, tedy od nástupu prvního katolického pána ze Žerotína na meziříčské panství Baltazara ze Žerotína, až po smrt Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, kterým vymřela meziříčská větev pánů ze Žerotína.

První část studie, nazvaná jako *Nástin Valašského Meziříčí v 17. století*, je vstupem do problematiky regionálních dějin Valašského Meziříčí v tomto období. Zároveň nabízí stručnou charakteristiku a historii města, jeho tehdejší vlastníky pány ze Žerotína, a regionální náhled na třicetiletou válku, která je neodmyslitelnou součástí dějin valašského obyvatelstva 17. století. Další kapitola je věnována již samotnému procesu rekatolizace. Na několika úvodních podkapitolách jsem se pokusila vylicít obecný počátek a průběh rekatolizace a posléze jsem se věnovala samotné protireformaci meziříčské, členěné dále na tematiku jejích nositelů a jejích prostředků. Poslední část práce má představovat zhodnocení postupu a úspěšnosti rekatolizace.

1.1 Literatura

Problematicke pobělohorského období a jeho vývoji v českých zemích byla v historiografii věnována značná pozornost již od 19. století. Problémem téměř všech starších prací byla tendence označovat dobu po bitvě na Bílé hoře jako období zkázy a temna českých dějin. Takový postoj zaujal například i František Palacký nebo Josef Pekař, ze zahraničních autorů se k době pobělohorské vyjadřoval francouzský historik Ernst Denis, jenž vyslovil názor, že téměř dvě století se v Čechách jenom bědovalo.¹ Takový pohled je dnes považován za jedno z tradičních klišé českého dějepisce. V dnešní době je toto téma velmi dobře zmapováno a otázka konfesijní nabývá stále většího významu. Ze současných domácích autorů se rekatolizací zabývá především Ivana Čornejová, Jiří Mikulec, Vít Vlnas či Zdeněk Hojda. Velmi bohaté informace, cenné především pro studium této problematiky na Moravě, nám nabídl také Josef Válka.² Přejít od jednoho majoritního vyznání k druhému, k němuž v českém království došlo, přitahuje pozornost i zahraničních odborníků. K těm nejznámějším patří práce Alessandra Catalana, italského bohemisty, který ve svém díle *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598 – 1667) a protireformace v Čechách*³ využil velmi bohatou pramennou základnu, vycházející z vídeňských i římských archivů. Především se jedná o rozsáhlé zápisy z Harrachových deníků, prostřednictvím nichž odhaluje složitost problematiky pobělohorské doby v českých zemích. Nejnovějším dílem o české protireformaci od zahraničního autora je studie *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*.⁴ Jejím tvůrcem je americký profesor přednášející na floridské univerzitě a velký znalec českých poměrů Howard Louthan. V této knize nám nabízí nový historický pohled na pobělohorskou rekatolizaci, v rámci něhož dokazuje, že při celém procesu nehrálo hlavní roli násilí, ale nenásilné „obracení“, a zachycuje celou řadu prvků, které postupně vytvořily novou katolickou identitu českých zemí. Jeho největší výhodou je především náležitý odstup, který mu – jakožto cizinci – umožňuje vyhnout se zažitým stereotypům.

Při vytváření regionální části práce jsem využila několik studií. Tou první je dílo *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*.⁵ Jedná se o podrobnou monografii o meziříčských kostelech, sochách a křížích. V knize valašskomeziříčského kněze a historika amatéra

¹ LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011, s. 21.

² VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka*. (= Vlastivěda moravská. Dějiny Moravy 2). Brno 1995.

³ CATALANO, Alessandro: *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598 – 1667) a protireformace v Čechách*. Praha 2008.

⁴ LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011.

⁵ ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940.

Františka Šiguta, působícího ve městě ve 40. letech 20. století, se objevuje celá řada nepřesností a neustále se opakujících pasáží, ale svým obsahem je dílem jedinečným. Je škoda, že jeho původní plán sepsat dějiny farnosti ve třech dílech, kdy první by obsahoval dějiny a popis kostelů, kaplí a jiných církevních památek, druhý by zachycoval duchovní správu farnosti v minulosti a přítomnosti a třetí by byl obrazem dějin náboženského života farnosti,⁶ nevyšel. Je jasné, že další dva díly neexistují, přestože v prvním díle o nich František Šigut pojednává jako o samozřejmosti, která bude následovat. Další pokračování nevzniklo zřejmě kvůli druhé světové válce, protože pro bádání v té době nebyl prostor.⁷ Kniha mi posloužila především jako prostředník při hledání archivních pramenů, k nimž sice nejsou uvedeny řádné citace, František Šigut na ně však většinou v textu upozorňuje.

Jediným dílem, pojednávajícím samostatně o Valašském Meziříčí nejen z hlediska historického, ale také správního, přírodopisného či ekonomického, je kniha valašskomeziříčského historika Eduarda Domluvila *Valašsko-Meziříčský okres*,⁸ vydaná roku 1914. I přes velmi rozsáhlou historickou část jsem se nemohla o knihu plně opřít z důvodu značné zastaralosti a posléze zjištěných nepřesností a nepravdivostí. Mnohem lépe, i když ne tak podrobně, shrnuje stejnou tematiku kniha *Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko*,⁹ vydaná v roce 2002. Protože však kniha pojednává o celém vsetínském okrese a v mnohých záležitostech aplikuje model, jež má být stejný pro celou tuto oblast, je někdy obtížné rozlišit, které informace lze uplatnit i v případě Valašského Meziříčí.

V neposlední řadě jsem čerpala cenné informace z rozsáhlého celoživotního díla valašského historika Ladislava Baletky, jenž je také autorem některých kapitol ve výše zmíněné knize.

Nemohu opomenout zmínit Církevní topografii Řehoře Wolného,¹⁰ z níž téměř veškerá odborná regionální literatura v oblasti náboženské vychází.

O vývoji města během třicetileté války podává informace kniha Františka Dostála, *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*,¹¹ vydaná v roce 1962.

⁶ ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940, s. 6.

⁷ Podle názoru historika Mgr. Zdeňka Pomkly.

⁸ DOMLUVIL, Eduard: *Valašsko-Meziříčský okres*. Brno 1914.

⁹ NEKUDA, Vladimír (red.): *Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko* (= Vlastivěda moravská). Valašské Meziříčí 2002.

¹⁰ WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Hand Schriften*. Olmützer Erzdiocese, I/3. Brünn 1859.

¹¹ DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962.

1.2 Prameny

Druhá část výše zmíněné knihy Františka Dostála *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*¹² je edicí pramenů, v níž autor zprostředkovává paměti a zápisy tří meziříčských měšťanů – Ondřeje Sivého z let 1593 – 1653, Jana Fučíka zachycující léta 1539 – 1635 a paměti neznámého měšťana v letech 1621 – 1648. Tyto záznamy kronikářského charakteru, které však původně sloužily jako soukromé zápisky, podávají jistý obraz také o náboženské situaci ve městě. Nejlépe v tomto smyslu poslouží paměti Ondřeje Sivého. Ondřej Sivý byl váženým měšťanem, hlásící se k luteránské konfesi, ovšem k prvním katolickým kněžím působícím na meziříčské faře choval jistou náklonnost. V roce 1633 byl se svou druhou manželkou oddán katolickým knězem Bartolomějem Viscordou. Situace se změnila po nástupu netolerantního katolického faráře Václava Dolevia a Sivý odešel společně se svou rodinou roku 1637 do emigrace do Trenčína.¹³ Paměti neznámého měšťana jsou méně rozsáhlé, z těchto tří pamětí jsou však nejvíce ceněny pro svůj obsah i styl psaní. Charakter zápisů svědčí o vzdělání autora a jeho přehledu o celkové situaci v zemi. O životě samotného autora však žádné údaje nemáme. Záznamy měšťana Jana Fučíka jsou značně formální povahy týkající se jmenování městských úředníků do jejich funkcí. O situaci náboženské zprávy nepodávají žádné informace.

Nejdůležitější pramennou základnou pro dané téma se staly děkanské matriky Valašského Meziříčí, nacházející se ve fondu Arcibiskupské konzistoře, který je uložen v olomoucké pobočce Zemského archivu Opava. Ke své práci jsem využila matriky sepsané v letech 1672, 1690 a 1770.¹⁴ Přestože se z větší části zabývají majetkovými a finančními poměry, staly se velmi cenným zdrojem informací týkající se kostelů, farářů, děkanů, oblasti děkanátu, fundací, školy, působícího bratrstva či donátorů kostelů a uměleckých děl. Zejména díky důsledné péči církve v pobělohorské době nebyly tyto matriky odbývány a bylo dbáno na jejich řádné a čitelné sepsání. Jsou také dochovány ve výborném stavu, v archivu jsou nám však přístupné většinou prostřednictvím kopií.

Druhým nezbytným pramenem se staly zprávy jezuitských misionářů působících na Valašsku, především pak na Vsetínsku a Meziříčsku. Tyto záznamy jsem čerpala především z fondu Arcibiskupské konzistoře v Olomouci.¹⁵ Jediným problémem těchto pramenů však

¹² DOSTÁL, František (ed.): *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962.

¹³ DOSTÁL, František (ed.): *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962, s. 95 – 101.

¹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a.; ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247.; ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 249.

¹⁵ ZAO, pol. Olomouc, Fond ACO, sign. C10, kart. 2222.

mohla být skutečnost, že drtivá většina uvedených zpráv pochází z první nebo druhé poloviny 18. století, proto byl zapotřebí velmi pečlivý výběr.

Pro otázku pánů ze Žerotína na Meziříčí, kterou se zabývám v první části práce, posloužil fond *Tribunál – pozůstalosti*, nacházející se v Moravském zemském archivu Brno. V něm nalezneme nejenom panské testamentsy a inventáře, ale také řadu panské korespondence. Nejvíce informací jsem pro své téma využila z testamentu Bernarda Ferdinanda ze Žerotína.¹⁶ K náboženské situaci zde však nalezneme minimum záznamů.

¹⁶ MZA, Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z14, kart. 283.

2. Nástin Valašského Meziříčí v 17. století

Město Valašské Meziříčí se nachází při soutoku Vsetínské a Rožnovské Bečvy na úpatí Vsetínských vrchů a je významným dopravním uzlem. Patří do okresu Vsetín a do Zlínského kraje. V současnosti ve městě a jeho příměstských částech žije necelých 27 tisíc obyvatel.

V roce 1633 byl oficiální název města Mesericz, roku 1675 Meserytsch. Často se používalo také označení Meziříčí nad Bečvou.¹⁷ Pojmenování Valašské Meziříčí se objevuje až počátkem 18. století ve farní kronice, běžně se pak užívá od poloviny 19. století. První písemná zmínka o Meziříčí pochází z roku 1297, další záznam z roku 1376 hovoří o městečku Meziříčí a o rok později se již mluví o městě. V průběhu let město vlastnili pánové z Kunštátu, Pernštejna a Žerotína. Meziříčí se dělilo na dva patrimoniální celky. Jeden z nich náležel k alodnímu panství Rožnov, druhý, který byl biskupským lenním statkem, byl udělován novým držitelům z rukou olomouckého biskupa. K alodnímu panství patřil zámek a vnitřní město a k lennímu panství náležela obě předměstí. Většinou však obě tyto části měly stejného držitele.¹⁸ Město několikrát postihl požár, nejhorší z nich byl v roce 1607, který zničil 80 domů. V roce 1675 bylo Meziříčí zařazeno do Přerovského kraje. Roku 1672 propustili bratři Bernard Ferdinand a Karel Jindřich ze Žerotína město z poddanství, a stalo se tak municipálním městem, tzn., že mělo svou vlastní samosprávu a soudní pravomoc. V raném novověku město vynikalo také svými cechy, které zde působily. Nejvýznamnějším byl soukenický, tkalcovský, ševcovský nebo řeznický. Město se řídilo původně právem hlubčickým, ale roku 1565 přešlo na právo magdeburské, proto se při složitějších sporech obracelo na právní radu v Olomouci. V roce 1697 bylo město podřízeno apelačnímu soudu v Praze.¹⁹

Na počátku 16. století bylo jediným městem na východní Moravě. Protože Meziříčí bylo městem rezidenčním, jeho příznačným znakem byla zvýšená přítomnost šlechtických nebo jinak významných osob. Někteří z nich se ve městě přímo zakupovali.²⁰

¹⁷ Při práci se budu držet dobového pojmenování, tedy názvu Meziříčí.

¹⁸ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl VIII. V – Ž. Praha 2011, s. 52 – 61. (Dále jen KUČA, K.: *Města a městečka*).

¹⁹ BALETKA, Ladislav: *Doba předbělohorská*. In: Nekuda, Vladimír (red.): *Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko (=Vlastivěda moravská)*. Valašské Meziříčí 2002, s. 189. (Dále jen Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*).

²⁰ BALETKA, Tomáš: *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století*. In: *Sborník archivních prací* 52, 2002, č. 1, s. 220. (Dále jen BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*).

2.1 Páni ze Žerotína

Žerotínové získali město Meziříčí jako biskupské léno z rukou olomouckého biskupa v roce 1554. Vlastníky se stali bratři Jan, Karel a Bernard ze Žerotína. V roce 1561 došlo k novému uspořádání lén a léno Meziříčí²¹ získal třetí z bratrů Bernard. Stal se zakladatelem meziříčské větve pánů ze Žerotína, v jejichž držení bylo Meziříčí až do roku 1694. Během těchto let mělo stejné majitele jako alodní panství Rožnov. Sídlem obou panství byl meziříčský zámek.²² Po Bernardovi, který zemřel v roce 1602, se držiteli lenního statku stali jeho synové Jan Vilém a Jetřich. Jan Vilém za krátko zemřel a jediným majitelem tedy byl Jetřich ze Žerotína, který jako první porušil nekatolickou tradici žerotínského rodu.²³ Stejně tak jako jeho předchůdci i on byl luterského vyznání, ovšem po korunovaci Ferdinanda II. přestoupil na katolické náboženství. V důsledku následujících bojů se ale brzy postavil na stranu proti císaři. Nutno podotknout, že meziříčsko-rožnovské panství bylo za Jetřichovu zradu zařazeno do konfiskačního a úpadkového protokolu. Zkonfiskované panství převzal císař a jeho jménem bylo spravováno meziříčským měšťanem a hejtmanem Janem Omastou.²⁴ Na Moravě bylo celkem zkonfiskováno kolem 150 panství. Ti, kteří následně zkonfiskované majetky získávali, byli především šlechtici věrní trůnu.²⁵

V roce 1626 se o zkonfiskované panství začal ucházet Baltazar ze Žerotína, Jetřichův synovec.²⁶ V získání Meziříčí Baltazarovi značně pomohl svými politickými styky jeho příbuzný Karel ze Žerotína. Karel, ač sám nekatolík, přesvědčil Baltazara, aby přestoupil na katolickou víru a zachránil tím pro sebe i Karla rodové statky.²⁷ Ten obhájil názor, že Baltazar je vhodným adeptem na převzetí meziříčsko-rožnovského panství zejména proto, že se nezúčastnil stavovského povstání, jelikož byl v té době na kavalírské cestě. To potvrzuje fakt, že při rozdělování konfiskátů nehrála roli jen nabídka největší sumy, ale také protekce a

²¹ Léno Meziříčí tvořilo v tomto roce kromě města ves Arnoltovice, Jarcová, Juřinka, Poličná a pustá ves Radslavova Lhota. Rozsah léna se často měnil, například již v roce 1576 přibýly k lénu pusté vsi Píšková a Oznice.

²² Zámek nechal postavit předchozí majitel Jan z Pernštejna, vlastník léna v letech 1534 – 1548. Nechal tak zbořit hrad v Rožnově a své sídlo přesunul do Meziříčí.

²³ BALETKA, Ladislav: *Doba předbělohorská*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 165 – 166.

²⁴ DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962, s. 62 – 63. (Dále jen DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*).; KNOZ, Tomáš: *Pobělohorské konfiskace*. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty. Brno 2006, s. 233.

²⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana a kol.: *Velké dějiny zemí koruny české*, VIII. (1619 – 1683). Praha – Litomyšl 2008, s. 86. (Dále jen ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*).

²⁶ Jan Vilém ze Žerotína měl dva syny, Bernarda a Baltazara. Bernard získal panství Falkenberg ve Slezsku a stal se zakladatelem větve Žerotínů na Falkenbergu. Baltazar se pak stal majitelem meziříčsko-rožnovského panství.

²⁷ KNOZ, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína*. Don Quijote v labyrintu světa. Praha 2008, s. 16.

úplatky.²⁸ Za Baltazara se přimlouval i samotný Ditrichštejn. Sám mu prodal lenní část panství, o čemž nás informuje listina z 24. září 1628, v níž Ditrichštejn odůvodňuje Baltazara jako vhodného nástupce, stanovuje výši dluhů, které musí Baltazar zaplatit, a zdůrazňuje, do kdy musí být zaplacen první částka. Ferdinandovi II. pak navrhoval, „aby Baltazarovi pustil celý statek, pokud připadá fisku, když by byl ochoten něco za propadlou část zaplatit.“²⁹ Baltazar tedy s meziříčským panstvím převzal dluhy, které byly z větší míry zapříčiněné povinnostmi ubytování císařských vojsk ve městě a v té době činily 78 980 moravských zlatých.³⁰ Panovník zároveň očekával, že budoucí majitelé zkonfiskovaných panství budou podporovat katolickou církev a rekatolizační akci.³¹ Proto se Baltazar stal faktickým majitelem až po konverzi ke katolictví v roce 1628. Z toho lze usoudit, že se císaři zavázal k šíření katolictví na přijatých panstvích a tento slib poté důsledně dodržoval a uplatňoval. Kardinál Ditrichštejn v něm viděl nejen vhodného dědice, který bude ochotný uskutečňovat rekatolizaci, ale zároveň také muže, který „udusí hnutí rebelských Valachů.“³² Roku 1631 se Baltazar oženil s Kunhutou Františkou z Pruskova.³³ O skutečnosti, že byl Baltazarovi nakloněn i samotný císař svědčí fakt, že na svatbu vyslal svého zástupce a věnoval nevěstě dar. Baltazar poté odkoupil také přerovské panství, které zpočátku spravoval formálně, ovšem po smrti Karla ze Žerotína v roce 1636 uplatňoval i zde důslednou rekatolizaci.³⁴ V rekatolizačním směru byl Baltazar na svých panstvích opravdu úspěšný, zklamal však v druhé záležitosti, která byla uložena na jeho bedra při nástupu na meziříčsko-rožnovské panství, a to utlumení valašských povstalců. Protože se mu tento problém nepodařilo vyřešit, Baltazarova autorita pomalu v očích císaře a zemské vlády klesala. Císař zejména odsoudil násilnosti meziříčských Valachů.³⁵

František Dostál dále Baltazara ze Žerotína charakterizuje slovy:

²⁸ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 88.

²⁹ HRUBÝ, František (ed.): *Moravské korespondence a akta z let 1620 – 1636*, II. (1625 – 1636). Brno 1637, s. 158 - 159.

³⁰ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 66. Se splacením těchto dluhů Baltazarovi významně pomohl Karel st. ze Žerotína, jelikož měl zájem na tom, aby toto panství zůstalo v Baltazarově držení.

³¹ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 86 – 88.

³² DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 64 – 66.; DOMLUVIL, Eduard: *Valašsko-Meziříčský okres*. Brno 1914, s. 134. (Dále jen DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*).

³³ Její otec Jan Kryštof z Pruskova vlastnil Bzenec a několik dalších vesnic. Viz DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 66.

³⁴ KNOZ, Tomáš: *Pobělohorské konfiskace*. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty. Brno 2006, s. 298.

³⁵ Na mysli se má případ přepadení císařského plukovníka Jana z Wintze u vsi Jablůnky v roce 1642, který převážel státní vojenské peníze velké částky a také svoje životní úspory. Všechno tento majetek mu byl meziříčskými povstalcí uloupen. DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 75 – 76.

„Na meziříčském zámku nad strmým břehem Bečvy sídlící Balcar, se soustavnou pomocí Karlovou dospěl k reakčním názorům, stal se spojencem a podporovatelem habsburské politiky, těsně spjaté s mezinárodní reakcí, s katolickou církví a převedl jednu větev významného staromoravského rodu na počátky cest, které již vedly k období temna. Na nové myšlenkové základně sešel se již s mnohými do města přistěhovanými měšťany, trvale se však rozešel s poddaným lidem na svém panství, jakmile přítomnost švédských vojsk na Moravě dovolila venkovskému lidu větší protifeudální aktivitu.“³⁶

Za Baltazarova držení, po ukončení třicetileté války, město propadlo stagnaci. Vrchnost nejevila zájem o zvelebování panství a navíc odebrala měšťanům právo vystavovat pivo z městského pivovaru na celém meziříčsko-rožnovském panství.³⁷

Po Baltazarově smrti v roce 1644 se správy panství ujala jeho manželka Kunhuta Františka ze Žerotína.³⁸ Od poloviny 50. let začíná do vedení zasahovat syn Karel Jindřich a posléze také syn Bernard Ferdinand. Přerovské panství získal třetí z bratrů František. 4. prosince 1665 přijal Karel Jindřich léno na město Meziříčí a vsi Poličnou, Oznici, Jarcovou a pusté vsi Piškovou a Radslavovu Lhotu z rukou biskupa, a to i jménem svých nezletilých bratrů. Brzy se však jako suverénní vrchnost začal uplatňovat Bernard Ferdinand a poddaní se při různých problémech obraceli právě na něj. 4. prosince 1675 pak přijal při drženém manském soudu na zámku v Kroměříži léno od biskupa.³⁹

Po smrti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína roku 1692 připadl lenní statek Meziříčí zpět olomouckému biskupovi Karlu II. hraběti z Lichtenštejna-Castelcornu.⁴⁰ Již krátce před jeho smrtí psal Daniel Jeřábek biskupskému lennímu dvoru, že „pan z Žerotína k naklonění svého života se přibližuje a sotva ducha popadá, což jeho lidé vidouce, všechny věci jak dobytky, tak obilí ze dvora manského v jiná místa vyvázejí.“⁴¹ Jeho smrtí zaniká meziříčská větev Žerotínů, a proto připadlo léno jako odumřelé olomouckému biskupovi. Dědičné alodní panství Meziříčí – Rožnov pak získala vízmbersko-losínská větev Žerotínů, konkrétně Maxmilián František ze Žerotína, jehož určil Bernard Ferdinand ve své závěti, sepsané

³⁶ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 69.

³⁷ BALETKA, Ladislav: *Od poloviny 17. století do roku 1848*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 196.

³⁸ Důkazem nám mohou být přepisy dopisů zachycené v Kopiáři městské korespondence, v níž jsou psaní měšťanů a poddaných, obračející se na vrchnost v rozmezí let 1644 – 1653, vždy adresovány „vysoce urozené paní, paní nám milostivé a dědičné.“ Viz SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200. A podobně nám může také posloužit testament Kunhuty Františky ze Žerotína. Viz MZA, Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z3, kart. 282.

³⁹ BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 217.

⁴⁰ SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200, fol. 195 – 196.

⁴¹ BALETKA, Ladislav: *Oznice*. Dějiny a současnost obce na Valašsku. Oznice 1996, s. 30. (Dále jen BALETKA, L.: *Oznice*).

17. července 1692, jako hlavního dědice panství.⁴² Žerotínští služebníci se tedy snažili rychle přemístit na dědičné panství co nejvíce majetku.⁴³ Ze strachu, že od léna mohla být nějaká ves v minulosti odčleněna a připojena k rožnovskému panství a protože ve výčtu obcí, které k lénu patřily, byly jisté nejasnosti, nařídila správa biskupských statků v Kroměříži zjistit skutečný rozsah léna. Týden po Bernardově smrti byl počítán a sepisován majetek. Tento úkol dostal na starost zástupce kroměřížského důchodního Jan Bohumír Faigler a hejtman biskupského panství Kelč Daniel Antonín Šlik. Nenápadně měli zjistit od správce meziříčského lenního statku, sídlícího na dvoře Lhotsko,⁴⁴ jaká území k lénu patří.⁴⁵ Sepisování inventáře Meziříčí probíhalo za dramatických okolností doprovázené schválnostmi mezi biskupskými a Žerotínskými úředníky. A také poddaní si stěžovali u vrchnosti na postup biskupa.⁴⁶

Ani rozdělení alodní a lenní části panství neproběhlo poklidně a Maxmilián František, který usiloval zároveň i o získání lenní části panství, dával biskupovi najevo nesouhlas s jeho postupem.⁴⁷ Ke spojení obou částí panství došlo formálně až v roce 1706. Ve stejném roce Maxmilián zemřel a léno přešlo na jeho bratra Jana Jáchyma ze Žerotína. Alodní část však připadla jeho staršímu bratrovi Karlu Jindřichovi ze Žerotína.⁴⁸

2.2 Třicetiletá válka a její následky

Třicetiletá válka zasáhla do života obyvatel Meziříčí zejména ve dvou případech. První se udál prostřednictvím prvního valašského povstání v roce 1620 – 1621 a jeho následným potlačením. Nejhorší pro obyvatelstvo však byla 40. léta a závěr války, kdy byli pod nátlakem a výhrůzkami nelidského násilí nuceni k pomoci Švédům. Ovšem také za to je císař trestal povinností ubytování císařských vojsk. Přestože potrestání valašských povstání, zejména hromadná poprava valašských vůdců ve Vsetíně, se Meziříčí vyhnulo, bylo jednou

⁴² MZA, Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z14, kart. 283, fol. 3 – 6.

⁴³ BALETKA, L.: *Oznice*, s. 30.

⁴⁴ Lhotsko se nacházelo v Poličné, dnešní příměstské části Valašského Meziříčí.

⁴⁵ BALETKA, L.: *Oznice*, s. 30.

⁴⁶ BALETKA, Ladislav – MALŮŠEK, Karel, ZETĚ, Jindřich: *Almanach. Sedm století Poličné 1310 – 2010*. Valašské Meziříčí 2010, s. 15.

⁴⁷ SOkA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200, fol. 198.; BALETKA, Ladislav – MALŮŠEK, Karel, ZETĚ, Jindřich: *Almanach. Sedm století Poličné 1310 – 2010*. Valašské Meziříčí 2010, s. 15.

⁴⁸ BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 218.

z nejpostiženějších oblastí po třicetileté válce, z hlediska počtu zpustlých domů a výrazného narušení hustoty osídlení.

Během třicetileté války proběhla celkem tři valašská povstání. Obyvatelé východní Moravy povstali proti císaři a katolické církvi, aby uhájili náboženskou svobodu, kterou užívali a která se zdála být po nástupu Ferdinanda II. na trůn v ohrožení. Město Meziříčí tvořilo jednu z hlavních sil prvního valašského povstání, které zasáhlo všechny společenské vrstvy. Venkovské obyvatelstvo chtělo žít svobodně a bez útisku, nezávisle na vrchnosti a církvi. Měšťané si přáli volnější stavovský stát, v němž by nebyli vězněni nebo vylučováni z funkcí pro své náboženské vyznání. V tomto boji ale nemohli vystupovat tak radikálně jako venkov, který neměl co ztratit. Na Meziříčsku se napětí posléze stupňovalo také mezi měšťany a venkovským obyvatelstvem, k němuž se připojila meziříčská chudina.⁴⁹ To by mohlo vysvětlit otázku, proč se při prvním valašském povstání v roce 1621 Valaši⁵⁰ zmocnili Meziříčí patrně bez jakéhokoliv odporu.

Povstalci se města zmocnili s cílem chránit jej před blížícím se císařským vojskem. Když do města dorazili někteří vojáci, jeden z nich byl zabit a jeden zajat. 8. března dorazil do města generál Henri Dampierre spolu s dvěma tisíci vojáky, našel však Meziříčí opuštěné. Někteří měšťané jej opustili okamžitě poté, co sem vtrhli povstalci. Ani oni ovšem nevěřili ve zdar úspěšné obrany a následně město vyklidili také, ze strachu před blížícím se generálem. Měšťané našli útočiště v okolních horách, zatímco povstalci strávili noc ve vsi Veselá. Následující den chtěli povstalci proniknout do města s úmyslem překvapit generála Dampierra a jeho vojsko. Vojáci se bránili střelbou z městských hradeb a Valaši se dali opět na útěk. Tentokrát se skryli ve vesnicích Štěpánov a Křivé, císařští vojáci je však vypátrali a mnohé z nich zabili. Meziříčí bylo poté vydrancováno a více než polovina města zničena požárem.

Novou vlnu nadšení vyvolalo v červnu 1621 tažení knížete Jana Jiřího Krnovského do Uher, kde se měl spojit s Gáborem Bethlenem, dalším členem protihabsburské koalice. Krnovské vojsko vypudilo císařské z města a svou přítomností vyvolalo novou vlnu povstání. Protože však Meziříčí bylo ze strategického hlediska nejvýznamnější oblastí regionu, postupně se zde střídaly vojenské posádky obou válčících stran a neustálé válečné výdaje s tím spojené město zcela zruinovaly. Na konci ledna 1622, když uzavřel Bethlen s císařem první mír v Mikulově, opouštěla východní Moravu šlechtická emigrace. Meziříčí, v té době

⁴⁹ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 37 – 38.

⁵⁰ Podle Ladislava Baletky je termín Valaši v tomto smyslu užíván nesprávně, protože by to znamenalo, že hlavní složkou povstání byli lidé žijící se pastevectvím. Ovšem taková skupina lidí není na některých místech východní Moravy vůbec doložená, viz vsetínské panství. Povstání však zasáhlo, alespoň zpočátku, všechny vrstvy obyvatel. Až v pozdějších letech byli povstalci především venkované. Viz BALETKA, Ladislav: *Třicetiletá válka a valašská povstání*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 181.

vypleněné a zpola vyhořelé, muselo složit do rukou Ladislava Veleny ze Žerotína při jeho odchodu z města 2 tisíce zlatých. Meziříčské dluhy stále rostly, navíc císař uvaloval na město finanční břemeno v podobě povinnosti udržování vojenských sil.⁵¹ Odůvodněno to bylo podezřením, že i meziříčští měšťané pomáhali proticísařským silám.⁵² František Dostál píše: „Náklady na vojsko, vojenské násilnosti a plenění způsobily městu zcela neúnosné výdaje. Na 32 000 zl. muselo město zaplatit a k tomu ještě nést těžké škody, způsobené císařskými vojáky.“⁵³ Ubytování císařských vojsk ve městech nebylo ničím neobvyklým a panovník se k této formě trestu uchýlil také v případech, kdy se měšťané odmítali obrátit na katolickou víru nebo když se ve městech stále zdržovali nekatoličtí kněží. Vojáky pak byli ve svých domech nuceni žít tak dlouho, dokud nevyjádřili změnu vyznání.⁵⁴ Obyvatelé valašských vesnic navíc překonávali hlad i mor, který na Meziříčsku vypukl v dubnu 1624. Naděje na spojení s Bethlenem selhaly, když uzavřel v tomtéž roce s císařem konečný mír. I zámek utrpěl válkami, byl vydrancován a neschůdný k obývání. Jetřich zde však již nepobýval, opustil město v roce 1621.

Meziříčští měšťané stáli radikálně proti císaři a církvi pouze v letech 1621 – 1624, poté se situace uklidnila a následovalo silné upevnění katolického náboženství, které částečně podlomilo protihabsburský odpor. Měšťané se také rozešli s povstalcem valašským obyvatelstvem.

Druhé valašské povstání proběhlo v roce 1626 – 1627, kdy se povstalci spojili s českou a moravskou pobělohorskou emigrací a Dány. S Dány, v čele s generálem Mansfeldem, se vrátilo do země mnoho emigrantů. Pro Meziříčí znamenal příchod dánského vojska na jednu stranu ulehčení a uvolnění od císařských kontribucí a protireformačního nátlaku, ovšem na druhou stranu přinášel po vojenské stránce nové výdaje a starosti.⁵⁵ Město obsadil Václav Bítovský z Bítova, jeden z vůdců povstalců moravských stavů, a jednal zde s Valachy i se Slováky.

Na meziříčskou faru se na krátký čas vrátili nekatoličtí kněží pod ochranou dánských vojsk. Vyhnání byli poté, co se městem prohnali Valdštejnovi vojáci a obnovovali rekatolizační poměry. Z obavy před nimi opět prchali obyvatelé z Meziříčí i Krásna. Ovšem patrně se ani tyto události neodehrály bez odporu, čemuž napovídá 56 vypálených domů ve

⁵¹ Město nezajišťovalo vojákům jen ubytování a stravu, ale také jim muselo vyplácet žold a starat se o koně. Proto byly vynaložené sumy tak obrovské. Například v roce 1624 tvořily tyto náklady 67 622 zlatých a stále se zvyšovaly. Město bylo po válce velmi zadlužené, protože si muselo na tyto výdaje půjčovat. DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 56.

⁵² Tamtéž, s. 52 – 53.

⁵³ Tamtéž, s. 54.

⁵⁴ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 99.

⁵⁵ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 59.

městě. Krátce na to, na podzim roku 1627, následovaly popravy několika Valachů v Meziříčí.⁵⁶

Poté se situace na východní Moravě uklidnila až do roku 1642, protože obyvatelstvo bylo silně zasaženo všemi válečnými pohromami. Byly vydány přísné zákazy působení protestantských kazatelů. Život v Meziříčí se pomalu vracel do starých kolejí, byl však narušován ustavičným ubytováním císařských vojsk.⁵⁷ Neblahý stav města byl způsoben také tím, že se po Jetřichově zradě a odchodu nacházelo bez pána a bylo spravováno pouze úředníkem Janem Omastou, jménem císaře.

Třetí povstání proběhlo v letech 1642 – 1644, při němž se Valaši stali spojenci Švédů. Jejich tažení se však již s žádnou mimořádnější odezvou nesetkalo. 9. června se u města Meziříčí shromáždila skupina Valachů s cílem podpořit švédské vojsko, vedené generálem Torstensonem. V následujícím období byli Švédové podporováni hlavně poddanými ze vsetínského panství, kteří jim nabízeli svou pomoc, jak vojenskou, tak například zásobovací. Spolu se švédským vojskem se pak zúčastňovali drancování a vypalování. Ovšem tyto dodávky Švédům zdaleka nestačily, a tak se valašské obyvatelstvo ocitlo pod silným švédským tlakem. Vyhrožováním nutili Meziříčany k jejich podpoře a dodávkám zásob. Podobnými pohrůzkami však hrozil také císař těm, kteří Švédům poskytnou jakoukoliv pomoc. V polovině roku 1643 se švédské pozice na Moravě začaly komplikovat, protože převaha v třicetileté válce se přesunula na habsburskou stranu. Švédové museli stáhnout většinu svých jednotek. Za této situace mohl císař konečně pomýšlet na potrestání Valachů a jejich definitivní porážku. Byla uspořádána trestná výprava a její organizací císař pověřil hraběte Jana z Rottalu. Podle původního plánu měla jedna skupina zahájit pochod z Meziříčí, situace se však vyvíjela jinak a města Meziříčí i Rožnov se nakonec tomuto potrestání vyhnula, protože se nenacházela na pochodové trase trestné expedice. Ve Vsetíně bylo popraveno na přelomu ledna a února 1644 okolo 200 povstalců a více než stovka jich byla pobita přímo ve vesnicích při jejich dopadení.⁵⁸ Lze tedy říci, že všechna tři povstání skončila neúspěchem na bojištích nebo na popravištích.

Ovšem ani tehdy nebyly všechny útrapy spojené s válkou u konce. Meziříčí sice popravám uniklo, přesto zde však stále přetrvávala hrozba švédských vojsk. Když Švédové

⁵⁶ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 60.

⁵⁷ Tamtéž, s. 61.

⁵⁸ BALETKA, Ladislav: *Třicetiletá válka a valašská povstání*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 187.

nedostali výpalné, v únoru 1648 zaútočili na město, více jak 100 obyvatel povraždili, znásilňovali ženy a téměř celé město i Krásno vypálili.⁵⁹

„...dne následného, po 8 hodinách ráno, totiž 22. dne měsíce jsouce lidé na větším díle v kostele, zúženýma stranami město obklíčili a do města mocně jsou se vprali a vlomili, jak předně chrám Páně, město, předměstí, i zámek ... rabovali ... hledajíce peněz a pokladu vyházeli, ukrutenství, tyranství neslýchané s pohlavím ženským působili. K tomu dopuštění Pán Bůh všemohoucí na nás valí na hlavu jedovatů morovů ránu“⁶⁰

Meziříčsko bylo třicetiletou válkou naprosto zničeno.⁶¹ Situace byla o to horší, že v době válek muselo ještě platit kontribuci na celém panství. Podle lánových rejstříků z roku 1675 bylo v Meziříčí 280 domů, z nich však bylo 154 zpustlých, tedy více než polovina, a to především na předměstích, které často postihovaly povodně.⁶² Město se po třicetileté válce zmenšilo na polovinu své původní populace, což bylo způsobeno jednak válkami a s nimi spojenými útrapami jako mor, hlad, pobití obyvatel cizími vojsky, ale z velké části také pobělohorskou emigrací.

Po ukončení bojů třicetileté války mohli žít obyvatelé Meziříčí v relativním poklidu. To se nedá říct o oblastech Vsetínska či Brumovska v těsné blízkosti hranic, kde nebezpečí představovali hlavně Turci a protihabsburská povstání.

⁵⁹ BALETKA, Ladislav: *Třicetiletá válka a valašská povstání*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 187.

⁶⁰ SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200, fol. 72r.

⁶¹ Přestože na Vsetínsku proběhly exekuce, hustota osídlení zde výrazněji dotčena nebyla. Viz BALETKA, Ladislav: *Od poloviny 17. století do roku 1848*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 196.

⁶² KUČA, K.: *Města a městečka*, s. 61.

3. Pobělohorská rekatolizace

3.1 Počátky rekatolizace a význam Bílé hory

Rekatolizace není proces začínající bezprostředně po bitvě na Bílé hoře. Své kořeny zapouštěl v českých zemích již od nástupu Ferdinanda I., prvního Habsburka na českém trůně, v tradici svého rodu přísného katolíka. Přivedl do země jezuity, nechal obsadit uprázdněné pražské arcibiskupství, ve správních funkcích upřednostňoval katolíky. Ke konverzím však nemohl používat žádných jiných nátlakových prostředků, protože se chopil moci ve státě, ve kterém byla hluboce vžita tradice stavovského dualismu. Pro pozdější úspěch katolické víry však položil pevné základy. To, co však nemohl uskutečnit Ferdinand I., se ukázalo o století později reálně pro jeho jmenovce Ferdinanda II., jenž využil šanci, která se mu v českých zemích naskytla. Bitva na Bílé hoře umožnila panovníkovi plně uplatnit zásadu „cuius regio, eius religio“.⁶³

I když byl význam bitvy na Bílé hoře v minulosti často zveličován a označován mylně jako konec české samostatnosti i státnosti,⁶⁴ přesto se zapsala do dějin jako událost s fatálním dopadem na české země. Ani hrdelní tresty, ani následující konfiskace však neměly tak hluboký význam a důsledky jako rozsáhlá rekatolizace, týkající se všech českých zemí. Ferdinand II. prováděl rekatolizaci s nejlepším úmyslem přivést lidi zpátky ke katolické církvi, a tak zajistit spásu jejich duší. Zároveň s tím usiloval o konfesijní jednotu habsburských zemí. S celým rekatolizačním procesem byli spojeni jezuité, k nimž měl císař zvláště blízko, protože v jejich prostředí studoval a vyrostl. Následně i za doby panování se jeho nejvýznamnějším rádcem stal duchovní a zpovědník jezuita Vilém Lamormain, který je zároveň autorem jednoho z nejstarších rekatolizačních konceptů pro české země.⁶⁵

Velmi podobná situace byla také na Moravě. Kardinál František z Ditrichštejna prosazoval rekatolizaci na svých panstvích již krátce po jeho nástupu do biskupského úřadu v roce 1599. Ještě před Bílou horou byla na Moravě necelá polovina far obsazena katolickými duchovními a klášterní síť zde fungovala už od počátku 17. století mnohem lépe než v Čechách. Cílem olomouckého biskupa Františka z Ditrichštejna byl především rozvoj

⁶³ VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka*. (= Vlastivěda moravská. Dějiny Moravy 2). Brno 1995, s. 102. (Dále jen VÁLKA, J.: *Morava reformace*).

⁶⁴ Jedná se o názor historika Ernsta Denise. Viz ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 90.

⁶⁵ Tamtéž, s. 90.

moravské církve a postupné a nenásilné vštěpování katolické víry. Na svých rozlehlých panstvích intenzivně prosazoval rekatolizaci tedy ještě dříve, než se obnova katolické církve stala skrze Obnovené zřízení zemské státní doktrínou.⁶⁶

Ve městě Meziříčí, které bylo biskupským lenním statkem, začala tak rekatolizace již dvě desetiletí před touto bitvou. Jezuité ve městě konali první misie už od roku 1602, ovšem bez sebemenších úspěchů.⁶⁷ V té době se zde také objevují první počátky náboženské „nesnášenlivosti“. Kronikář Ondřej Sivý uvádí, že v roce 1608 byl uvězněn jeho otec za to, že odmítl složit katolickou přísahu Panně Marii a svatým a musel se vyplatit.⁶⁸ Pánové ze Žerotína na Meziříčí byli do roku 1617 tradičně luteráni a fara byla obsazena luterskými kněžími. Obyvatelstvo se z větší části hlásilo k víře luterské a jednotě bratrské, byla zde i menšina katolíků.

Výjimečná situace ve městě z náboženského hlediska nastala krátce po korunovaci císaře Ferdinanda II. roku 1617. Tehdejší pán Jetřich ze Žerotína přestoupil na katolickou víru, v úřadu faráře však ponechal luterského kněze Jiřího Třanovského, a to až do počátku března 1621, kdy do města vtrhli císařští vojáci. Třanovský se ještě několikrát vrátil a až po jeho úplném opuštění města evangelické bohoslužby zcela zanikly.⁶⁹ Ovšem fara, ač uprázdněná, zůstala luterská až do roku 1628, kdy Meziříčí oficiálně přijal Baltazar ze Žerotína.

Jiří Třanovský byl významným českým luteránským knězem, učitelem a spisovatelem. Narodil se v roce 1592 v Těšíně a na studia odešel do německého Wittenbergu. Po studiích působil jako učitel nejprve v Praze, poté v Holešově a roku 1615 odešel do Meziříčí, kde byl jmenován rektorem zdejší školy. V roce 1616 jej stanovil Jetřich ze Žerotína meziříčským farářem. Po přitáhnutí císařských vojsk do města uprchl Třanovský i se svou rodinou do rodného Slezska. Za krátko se do Meziříčí vrátil, aby opět vykonával evangelické bohoslužby. Následujícího roku znovu město opustil a v jeho funkci ho vystřídal Pavel Salcerus. Naposled se Třanovský vrátil v roce 1625 a provedl zde ještě několik obřadů. Například kronikář Ondřej Sivý píše, že byl se svou manželkou oddán Jiříkem Třanovským v roce 1625. Ovšem už v témže roce Třanovský Meziříčí definitivně opustil. Odešel na Slovensko, kde se zdržoval nejprve na Oravském zámku a nakonec se usadil v Liptovském Mikuláši. Zde vydal své

⁶⁶ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 99.

⁶⁷ WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Hand Schriften*. Olmützer Erzdiöcese, I/3. Brünn 1859, s. 74. (Dále jen WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*).

⁶⁸ DOSTÁL, František (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962, s. 116. (Dále jen: DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech*).

⁶⁹ BALETKA, Ladislav: *Farní úřad Valašské Meziříčí, 1641 - 1998*. Inventář, 2006, ev.č. 549, s. 6. (Dále jen BALETKA, L.: *Farní úřad*).

nejslavnější dílo zpěvník Cithara Sanctorum, který se stal základním zpěvníkem evangelické církve na Slovensku.⁷⁰

3.2 Panovnická nařízení a jejich uplatnění na Moravě

Oproti Maxmiliánovi II. nebo Rudolfovi II. představoval Ferdinand II. pro české země nový typ panovníka. Plně ztotožnil sebe a svou vládu s katolickou církví a snažil se co nejvíce působit jako bojovník za „pravou“ katolickou víru.⁷¹

Panovník si však sám velmi dobře uvědomoval, že okamžitý a tvrdý zásah proti nekatolíkům ihned po Bílé hoře by mohl jeho pozici velmi rychle podlomit. Navíc ani on, ani jeho rádci nebyli schopni okamžitě překlenout hluboko zakořeněné náboženské odlišnosti českých zemí.⁷² Proto probíhala řada jednání, jak konfesionální obrat v českých zemích uskutečnit.

Autorem prvního oficiálního návodu, jak postupovat při rekatolizaci, byl pražský arcibiskup Jan Lohelius. Jako list zaslaný císaři 1. prosince 1620 obsahuje tento návod tři hlavní body. Tím prvním bylo převést právo obsazování far zejména na arcibiskupa či biskupa a zamítnout, aby s tímto právem disponovaly města a nekatolické vrchnosti. Druhý bod žádal obsadit fary pouze katolickými kněžími a třetí bod se týkal předání pražské univerzity jezuitům. I když se posléze objevují další programy a návrhy, téměř vždy obsahovaly tyto záležitosti. Loheliův návod tedy určil hlavní směr, kterým se rekatolizace v následujících letech ubírala. Přestože se tento program týkal prozatím oblasti Čech, ve stejném směru byl pak prosazován i na Moravě. Tady protireformace propuká naplno zejména po podepsání mikulovského míru 6. ledna 1622. Rekatolizační proces byl poté řízen a korigován řadou dekretů, patentů a nařízení z prostředí vídeňského dvora. Jeho zákonnou normou se poté stala nová „ústava“ – Obnovené zřízení zemské.⁷³

Konfesionální zvrát nebyl přímočarý a potýkal se s řadou problému. K jeho úspěchu přispěla skutečnost, že byla posílena ústřední panovnická moc na úkor dřívějšího dualismu,

⁷⁰ BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 6.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 158.; DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 123.; SMOLKA, Jaroslav (red.): *Malá encyklopedie hudby*. Praha 1983, s. 667.

⁷¹ LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*, s. 27. (Dále jen LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*).

⁷² Tamtéž, s. 28.

⁷³ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 91.

panovníkovy absolutistické tendence tak již nebyly korigovány zemským sněmem a stavy. Rekatolizační proces vyžadoval spolupráci církevní i světské složky. Světská moc a centrální vláda měly tu sílu přinutit obyvatele ke konverzi, církev se starala o duchovní stránky rekatolizace, ovšem jakékoliv mocenské prostředky postrádala.⁷⁴

9. března 1628 vydal Ferdinand II. nařízení, podle něhož v markrabství moravském nesměl být nikdo jiného křesťanského náboženství než římsko-katolického, a krátce na to 23. března vydal protireformační patent pro Moravu, ve kterém nařizoval šlechtě a měšťanstvu „pokud by se nechtěli srovnat v katolické víře s císařem, aby do 6 měsíců prodali své statky katolickým osobám a aby se ze země vystěhovali.“⁷⁵ Obnovené zřízení zemské se mělo stát prostředkem, kterým by panovník legislativně zajistil, že se podobná situace již nebude opakovat. Pro Moravu bylo vypracováno toto zřízení za spoluúčasti a rad zemského hejtmána a olomouckého biskupa Františka z Ditrichštejna, a to podle již hotového dokumentu pro Čechy. Vydáno bylo 10. května 1628.

Kdo se ze svobodných obyvatel odmítl podřídil, musel opustit zemi. Měšťané z měst poddanských se museli vykoupit, aby mohli odejít do jiné země. Poddaní, jako neplnoprávní obyvatelé, žádnou legální možnost opuštění země neměli a automaticky se s nimi počítalo jako s římskými katolíky. Jedinou možností byla nabídka dostatečně velké sumy jako výkupného z poddanství.

Po vydání Obnoveného zřízení zemského odešli i z Meziříčí někteří měšťané. Jejich nejčastějším útočištěm se stávalo nedaleké panství Jiřího Rákociho ve slovenské Lednici a v Púchově. Z města například odešel i kronikář Ondřej Sivý. Jako měšťan poddaného města ovšem potřeboval výhostný list, který potvrzoval, že byl propuštěn z městského svazku. Jeho vystavení ale nebylo zdarma. Sám Sivý píše, že jeho vyjednání pro sebe a svou rodinu „ho košťovaly do 200 tolarů.“⁷⁶ Jeho bratr Pavel Sivý Meziříčí také opustil. Ten ale odešel z města bez povolení vrchnosti. Za takové jednání mu byl zkonfiskován majetek a jeho jméno bylo veřejně zneuctěno tak, že bylo přibito na šibenici.⁷⁷ Většina z emigrantů se však již do města nevrátila.⁷⁸

Přestoupení na jinou konfesi však většinou nebyl tak hluboký morální problém, jak se často uvádělo. Katolická víra nebyla přijatelná pro evangelické a bratrské kněžstvo, měšťané a poddaní ovšem nevnímali změnu víry, ale změnu faráře a obřadu. Prvotním smyslem života

⁷⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo*. Jezuité v Čechách. Praha 2002, s. 96. (Dále jen ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*).

⁷⁵ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 67.; ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 115.

⁷⁶ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 125, 135.

⁷⁷ Tamtéž, s. 125, 135.

⁷⁸ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 69.

stále zůstávalo dosažení věčného spasení, a to nabízela stejně tak i katolická víra.⁷⁹ Na místech, kde evangeličtí kněží působili padesát let či méně, se lidé příliš nebránili uvedení katolického kněze na faru.

Vystěhované obyvatelstvo si často neuvědomovalo vážnost situace, protože většina věřila, že tento stav je dočasný a za krátko se budou moci navrátit zpět do země. Proto později někteří prosili o možnost návratu se slibem konverze ke katolicismu.⁸⁰ Navíc běžným jevem byly pouze formální konverze. Jakmile se jen trochu zdálo, že rekatolizační hrozba pominula, lidé se vraceli ke své staré víře.

Definitivním potvrzením úpravy náboženských a církevních poměrů podle Obnoveného zřízení zemského a koncem období náboženské svobody bylo uzavření vestfálského míru, který legalizoval všechny změny ustanovené po Bílé hoře.

Císaři, biskupovi i zemskému hejtmanovi byla posílána celá řada proseb od nekatolíků, kteří byli příslušníky šlechtického a měšťanského stavu, o udělení výjimky moci zůstat v zemi.⁸¹ Vrchnost také podávala zprávu zemskému hejtmanovi o tom, zda ví o nekatolicích na svých panstvích.⁸²

3.3 Církev, olomoucký biskup a jeho rekatolizační prostředky

Kardinál František Ditrichštejn byl na biskupském stolci od roku 1599 až do své smrti v roce 1636 a krátce po bitvě na Bílé hoře byl jmenován do čela zemské vlády na Moravě. Tím si panovník zajistil, aby byla v kardinálově osobě spojena světská a duchovní moc. Ditrichštejn poté při prosazování rekatolizační politiky na Moravě vydal svým jménem řadu protireformačních dekretů. V roce 1624 nechal kardinál uzavřít všechny nekatolické kostely a vypověděl ze země nekatolické duchovní. O rok později vydal nařízení o obrácení nebo vystěhování.

Zajímavostí je, že Jiří Třanovský působil v Meziříčí ještě v roce 1625. Kronikář Ondřej Sivý dokonce píše, že on a jeho žena byli Třanovským v tomto roce oddáni.⁸³

⁷⁹ VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 102.

⁸⁰ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 102.

⁸¹ např. MZA, Fond Gubernium – B1, sign. R11, kart. 1603, fol. 929.

⁸² Tamtéž.

⁸³ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 123.

Stejně jako v Čechách i na Moravě byla ustanovena reformační komise, která měla sloužit k praktickému prosazení všech zákonů a nařízení. Byla složená ze zástupců světské a církevní moci. Tyto komise měly jednak zaznamenávat stav náboženského rozvrstvení, ale zároveň, pokud to bylo potřeba, měly provádět nápravu. Moc světská garantovala právoplatnost a disponovala nátlakovými prostředky, které představovalo vojsko. Církevní moc, kterou představoval duchovní, zajišťovala odborný dohled.⁸⁴ Kardinál tímto úkolem pověřil dva komisaře, Jana Jakuba Magni a Jana Arnošta Platejse z Platenštejna.

Ke zjišťování katolické víry sloužily zpovědní seznamy. Každý katolík musel jít minimálně jednou ročně ke zpovědi a až po ní mohl přistoupit k přijetí Nejsvětější svátosti. Za nejvhodnější období pro vyzpovídání byla považována doba před Velikonocemi. Věřící poté dostali zpovědní cedulku, která sloužila jako potvrzení, a faráři byli povinni vést zpovědní seznamy jako evidenční pomůcku. Seznamy byly vedeny už od roku 1629 a měly být důkazem a dokladem rozšiřování katolické víry.⁸⁵ Tento systém hrál poměrně významnou roli, protože ušní zpověď byla považována za ryze katolický rituál a pro protestanty byla nepřekonatelnou překážkou.⁸⁶ Pomocí zpovědních potvrzení lidé dokazovali své katolické vyznání, pokud byli „obviňováni“ z nekatolictví.⁸⁷ Samozřejmě, že zůstávala celá řada nekatolíků, kteří své vyznání tajili a raději šli ke zpovědi, aby se vyhnuli jakýmkoliv trestům.

Při zakládání rodiny byli mladí lidé nuceni projít zkouškou z římskokatolického náboženství, vyzpovídat se a jít k svatému přijímání. Teprve poté požehnal kněz jejich manželskému sňatku a prohlásil je za řádné manželé. Zároveň tak zajišťovali svým budoucím potomkům právo dědické a další práva náležející manželským dětem. Úředníkem či člověkem zastávajícím jakoukoliv důležitou funkci mohl být pouze katolík.⁸⁸

Rekatolizační proces v Meziříčí svěřil Ditrichštejn do rukou Baltazara ze Žerotína. Zdá se, že město nemělo s olomouckým biskupem žádné vážnější spory, proto biskup do městských záležitostí příliš nezasahoval. Volil ovšem kněze na meziříčskou faru. V roce 1674 potvrdil Karel z Lichtenštejna-Castelcornu měšťanům starší privilegia udělená předchozí

⁸⁴ ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 103.

⁸⁵ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 288.

⁸⁶ ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 82.

⁸⁷ Důkazem nám může být řada dochovaných dopisů zemskému hejtmanovi, kdy vrchnostenská úředníci byli povinni předkládat zprávy o stavu katolické víry na jednotlivých panstvích, především s uvedením jmen nekatolíků. V dopisech se například vyskytuje: „...osvědčením to prokázal, že Panu Páterovi...náležitě se jest zpovídal.“ Viz MZA, Fond Gubernium – B1, sign. R11, kart. 1603, fol. 746v.

⁸⁸ BURIAN, Bohuslav – BURIAN, Ilja: *Dějiny protestantismu na Vsetínsku*. Vsetín 1993, s. 44 – 50. (Dále jen BURIAN: *Dějiny protestantismu*).

vrchností Janem z Pernštejna, Janem Vilémem ze Žerotína a Jetřichem ze Žerotína. Z textu vyplývá, že biskup Karel oceňuje věrnost meziříčských poddaných, kterou mu prokazují.⁸⁹

Na Valašsku konali misie jezuité z uherskohradištské koleje. Od roku 1690 pak vydržoval biskup Karel z Lichtenštejna-Castelcornu trvale na své náklady dva jezuitské misionáře. Jeden působil na Vsetínsku a Meziříčsku, druhý v oblasti Hrozenkova, posléze k nim přibyl třetí pro oblast Brumova.⁹⁰

Od konce 17. století přestaly být jezuitské misie a celková úloha katolické církve jednoznačně zaměřeny na obrácení nekatolíků, ale stávaly se prostředkem nauky o katolické víře, jejího upevňování a přivedení lidí ke zpovědi.⁹¹ Společně s touto obměnou úkolu katolické církve se začíná šířit barokní náboženská zbožnost, která kladla značný důraz na náboženské slavnosti a úctu ke svatým, především k Panně Marii.⁹² Vyvrcholení barokní zbožnosti spadá do první poloviny 18. století, její počátky však pozorujeme už v první polovině 17. století. „Věřící se účastnili pravidelných i nepravidelných pobožností, stávali se členy náboženských bratrstev, putovali na různá poutní místa.“⁹³

3.4 Nositelé rekatolizace v Meziříčí

3.4.1 Vrchnost a měšťané

V případě konverzí českých elit šlo o osvojování nového vyznání, které v případě mnoha šlechticů proběhlo zcela hladce.⁹⁴ Ke konverzi se přichýlil také Baltazar ze Žerotína, který tak Žerotínskému rodu vtiskl pro budoucnost katolickou tradici.

Baltazar ze Žerotína se řídil podle protireformačního patentu, podle něhož nechal poslat do vězení olomouckého soudu dva zadržené evangelické kněze pocházející z Meziříčí. V protireformační politice mu pomáhal horlivý hejtman meziříčského panství Jan Omasta.⁹⁵ Běžným donucovacím prostředkem bylo věznění lidí na několik dnů, sám však přísnější

⁸⁹ SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 12.

⁹⁰ CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 330.

⁹¹ Tamtéž, s. 332.; ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 297.

⁹² ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 301.

⁹³ Tamtéž, s. 302.

⁹⁴ LOUTHAN, H.: *Obrácení Čech*, s. 62.

⁹⁵ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 124.

donucovací metody neuplatňoval. Za jeho působení a s jeho povolením však celá řada měšťanů konvertovala po umístění císařských vojsk v jejich domech.⁹⁶

Od roku 1641 se přel s olomouckou konzistoří o patronátní právo na svých panstvích a spory trvaly až do jeho smrti v roce 1644.⁹⁷ Jedná se pravomoc ustanovování farářů a zajišťování jejich obživy. Podle daných let lze usoudit, že Baltazar byl pobouřen právě dosazením Pavla Minského. Patronátním právem však disponoval olomoucký biskup a tuto skutečnost také při dosazení zmíněného faráře důrazně uvádí. „Meziříčskou faru, po smrti posledního faráře Tomáše Václava Dolevia uprázdněnou, jejíž patronátní právo přísluší olomouckým biskupům, dáváme tobě.“ (Pavlovi Minskému).⁹⁸

Jeho syn Bernard Ferdinand však vůči nekatolíkům prosazoval poměrně tvrdší přístup a nebál se uchýlit k drastickým metodám. V roce 1680 kvůli velkému počtu nekatolíků v celé meziříčské farnosti pozval jezuity a všechny poddané, kteří se odmítli zúčastnit katolické bohoslužby, nechal v jejich domech pověsit.⁹⁹ Jeho manželka Františka Eleonora Podstatská se ovšem údajně ujímala poddaných tajných evangelíků. Na její „ochranu nekatolíků“ si dokonce stěžoval v roce 1667 u konzistoře meziříčský farář Ondřej Riccius a v souvislosti s tím žádal o přeložení.¹⁰⁰ Na příkaz Františky byl přeložen roku 1684 hustopečský farář na jinou faru, kvůli své prostorekosti a neslušnému chování.¹⁰¹

Šlechta v českých zemích pomáhala významnou měrou šířit náboženské ideály Habsburků a zejména mariánský kult.¹⁰² Nejinak tomu bylo také v Meziříčí. V 80. letech se Bernard Ferdinand ze Žerotína zasloužil o vybudování kaple Panny Marie ve farním kostele. Podle listiny pana Bernarda ze Žerotína, „byl ke stavbě přiveden okolností, že jeho manželka Františka Eleonora, roz. Podstatská založila na náměstí meziříčském sochu a on že nechce zůstat ve zbožnosti za ní.“¹⁰³ Výstavby nových kaplí, kostelů nebo úpravy starých svatyní pozemkovou vrchností byly naprosto typické pro toto období v českých zemích. Šlo většinou o podporu lidové zbožnosti a zájmu věřících a zároveň také o to, zvýšit návštěvnost takových míst.¹⁰⁴ O povolení prorazit stěnu proti hlavnímu vchodu žádal Bernard olomouckého biskupa Karla z Lichtenštejna-Castelcornu listinou ze 6. června 1680, v níž zároveň popisuje, jak si

⁹⁶ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 67.

⁹⁷ Tamtéž, s. 67.

⁹⁸ SOKA Vsetín, Fond Farní úřad Valašské Meziříčí, sign. VIa, kart. 23, inv. č. 198.

⁹⁹ BEDNÁŘ, František (ed.): *Zápas moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777 – 1781*. Prameny k dějinám tolerančního patentu. Praha 1931, s. 300.

¹⁰⁰ WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

¹⁰¹ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 152. Podle výňatků z archivu žerotínského.

¹⁰² LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 63.

¹⁰³ ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940, s. 91. (Dále jen ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*).; ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sig. G1, kart. 4700.

¹⁰⁴ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 308.

přeje, aby kaple vypadala, ve kterých místech bude zhotovena a co v ní bude umístěno. Jeho původním plánem bylo vystavět velikou prostornou kapli nacházející se naproti vchodu do kostela od města, do které bude přemístěn oltář z jiné části kostela.¹⁰⁵ Získat povolení však nebylo snadné, o čemž svědčí několik dalších vyměněných dopisů mezi Bernardem Ferdinandem a olomouckým biskupem, který chtěl znát veškeré podrobnosti. Zároveň Bernardovi kladl na srdce, že pokud bude kaple vystavěna, musí zde probíhat nezbytné pobožnosti jako mariánské litanie a oslavy církevních svátků.¹⁰⁶ Do celé záležitosti navíc zasahoval farář Ondřej Helmeziny.¹⁰⁷ Karel z Lichtenštejna-Castelcornu tuto stavbu povolil 19. listopadu 1680, problém se však ukázal při bližším ohledání místa. Kaple zde nemohla vzniknout, protože několik metrů od kostelní stěny byly městské hradby a pod nimi svah k Bečvě. Děkanská matrika z roku 1690 uvádí, že dalším problémem byly domy stojící v okolí.¹⁰⁸ Biskup proto své povolení pozměnil a to tak, aby byla tato mariánská kaple postavena ve zmenšeném měřítku na místě staré kapličky vedle hlavní věže kostela. Tomuto plánu poté dopomohla skutečnost, že ve zdech staré kaple byla po bouři a po uhození bleskem v roce 1681 objevena trhlina. Stará kaple tedy byla stržena a na jejím místě byla v letech 1681 – 1682 vystavěna nová, zasvěcená Panně Marii celské. Komu bude kaple zasvěcena rozhodoval Bernard Ferdinand. Informuje nás o tom jeho dopis meziříčskému faráři a děkanovi dochovaný v děkanské matrice z roku 1690.¹⁰⁹ Kapli také nechal bohatě vybavit, vyzdobit a založil fundaci.¹¹⁰ Byla zde umístěna socha Panny Marie s Ježíškem, přesná kopie sochy v rakouském poutním místě Maria Zell. Kolem sošky se brzy začaly shromažďovat drahé dary od zbožných návštěvníků za vyslyšené prosby. Právě tato bohatá kaple se stala příčinou několika pokusů o vyloupení kostela. Vykraden byl v noci 2. listopadu 1690, jako řada dalších kostelů v okolí, kdy zmizelo hlavně zlato a zlaté předměty. Zajímavější krádeží je však ta z roku 1694. V noci na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie zloději uloupili vše, co mělo nějakou cenu, zvláště cennosti v popisované kapli. Celé město pak postihl smutek, v jehož duchu se nesly i vánoční mše toho roku. Podle Šiguta se však lidé dočkali překvapení. Když se vraceli z půlnoční, našli před vchodem do kostela balík se všemi uloupenými věcmi, z nichž nic nechybělo. Jako poděkování pak byla hned na

¹⁰⁵ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. G1, kart. 4700, fol. 642.

¹⁰⁶ Tamtéž, fol. 647.

¹⁰⁷ Tamtéž, fol. 638, 645, 646.

¹⁰⁸ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 5.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 6.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 38.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 192.

to sloužena mše v kapli Panny Marie, tentokrát již s vrácenými předměty. Touto událostí pak úcta meziříčských lidí k Panně Marii celské vzrostla a do kaple proudilo stále více lidí.¹¹¹

Dalším zásahem do farního kostela z podnětu Bernarda Ferdinanda bylo zřízení panské oratoře, z níž by Žerotínové shlíželi na mši či jiné obřady, aniž by museli přijít s kýmkoliv do styku. Žerotínská oratoř byla postavená v 80. letech 17. století nad vchodem do kostela, kde byla spojena pavlačí s ochozem městské hradby, vedoucí do zámku. Tato chodba byla údajně zničena větrem roku 1722.¹¹²

Bernard Ferdinand i jeho manželka Eleonora Františka patřili mezi významné donátory církevních záležitostí. Bernard poskytoval pravidelné prostředky na sobotní loretánské litanie a ve svém testamentu, který nechal sepsat krátce před svou smrtí 17. července 1692, vyslovuje rozhodnutí, aby došlo k pozlacení vysokého oltáře ve farním kostele v Meziříčí.¹¹³ Eleonora Františka ze Žerotína darovala farnosti jisté pozemky.¹¹⁴ Její jméno je však nejvíce známo v souvislosti se sochou Boží Rodičky, umístěnou na sloupu na meziříčském náměstí, jež spíná ruce k nebesům, jako by se za město modlila. Eleonora ji nechala postavit zřejmě v 70. letech 17. století, přesný rok zhotovení této sochy však není znám. František Šigut se domnívá, že vznikla jako poděkování města za to, že se ho nedotkly nájezdy Turků, kteří v roce 1663 vtrhli na Vsetínské panství a chystali se i na Meziříčské.¹¹⁵ Její vystavění však nemuselo mít žádný hlubší význam, než velkou mariánskou zbožnost typickou pro pobělohorské období, protože mariánské sloupy se stavěly téměř ve všech městech.¹¹⁶

Do rekatolizační politiky se zapojovali také někteří měšťané. Prvním z nich byl již zmíněný Jan Omasta, který byl původně nekatolík. 2. března 1629 složil ve farním kostele katolickou přísahu a stal se pomocníkem protireformace. Přesvědčoval obyvatele města, aby konvertovali, a mnoho lidí svým udáním nechal poslat do vězení. Podle pamětí Ondřeje Sivého ovšem jeho obrácení nebylo přesvědčivé a pochybnosti projevil i na smrtelné posteli. „2. juli umřel Jan Omasta. Ač byl ukrutný a pomáhal sužovat a přehánět lidi k papežské víře, když ho kněz mazal olejem, pravil mu, že toho nebylo za potřebí, totiž posledního

¹¹¹ ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 36 – 39. Dnes je kaple pojmenována podle Panny Marie lurské, jejíž socha zde byla umístěna v roce 1887.

¹¹² Tamtéž, s. 33.; BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 8. Tato žerotínská oratoř se nachází v kostele dodnes.

¹¹³ MZA, Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z 14, kart. 283, fol. 4v. Mělo se zřejmě jednat o znovu pozlacení obrazu hlavního oltáře, který byl od své poslední opravy roku 1648 asi „zašlý“.

¹¹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 22 – 23.

¹¹⁵ ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 91.

¹¹⁶ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 158.

pomazání.¹¹⁷ Dalšími měšťany, kteří od roku 1628 „tuze na katolickou víru přeháněli“, byli purkmistr Balcar Valentin, Václav Pernikář a rychtář Matuš Vala.¹¹⁸

S mecenáši a donátory z řad měšťanů na církevní záležitosti meziříčského děkanátu nás seznamují děkanské matriky z let 1690 a 1770. Mezi ně patřil měšťan Daniel Kuča, Bedřich Jan Wolf, který financoval oltář ve farním kostele (asi kolem roku 1660), Šimon Bartonius, donátor mariánských pobožností,¹¹⁹ vdova po Danielu Kučovi Mariana, která darovala roku 1675 finanční obnos na neobsazenou faru ve Veselé, Kunikunda Kučziana nebo Pavel Kucka, který daroval roku 1678 finančního obnos, jako přimluvu za duše zemřelých.¹²⁰

3.4.2 Kněží a správa

První pobělohorský katolický kněz Petr Vlok, do té doby farář v Tovačově a v Klenově, byl na meziříčskou faru dosazen 29. října 1628. Svou činností zahájil ve městě rekatolizaci za pomoci jistého kapucína Františka.¹²¹ Stejně jako vrchnost i on používal nejběžnějšího donucovacího prostředku ke konverzi a tím bylo vězení. „...dostal se k nám nejprve kněz katolický, jménem Petr Wlock, od kteréhožto času až do roku 1630 veliká reformati se stala, takže kteří nechtěli přestupovati, vězením těžkým k tomu přinucování a přidrženi byli.“¹²² Krátce po nastoupení Baltazara a nastolení rekatolizačních poměrů se mezi meziříčskými obyvateli začaly šířit obavy, zda budou moci být na meziříčském hřbitově pochováni i nekatolíci. Někteří z nich se proto raději nechávali pochovávat v Trenčíně v Horních Uhrách.

Petr Vlok byl odvolán 16. října 1633, protože jeho protireformační práce se nepodařila tak, jak si biskup přál. Podle kronikáře Ondřeje Sivého „vyšel kněz Petr z Meziříče a dán jest do Budějovic. A na to místo jest dán kněz Bartoloměj.“¹²³ Stejně jako jeho předchůdce, tak i jej Sivý popisuje jako snášenlivého katolického kněze.¹²⁴ Bartoloměj Viscorda však rok na to,

¹¹⁷ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech, s. 124, 134. Text o Omastovi byl v pamětech začerněn inkoustem, který časem vybledl.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 123.

¹¹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 249, s. 16.

¹²⁰ Tamtéž, s. 16.; ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 20 – 22.

¹²¹ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech, s. 124.

¹²² DOSTÁL, František (ed.): *Paměti neznámého měšťana*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války. Ostrava 1962, s. 147. (Dále jen DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti neznámého měšťana*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech.)

¹²³ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech, s. 124.

¹²⁴ Tamtéž, s. 134.

krátce před Vánocemi roku 1634, zemřel. „Den s. Ondřeje umřel kněz Bartoloměj v Meziříčí a pochován. Byl mírný i kazatel dobrý i pokojný podle katolického římského učení.“¹²⁵ Poté do úřadu nastoupil kněz Václav Dolevius, který zde setrval do roku 1639. Sivý o něm hovoří jako o „pyšném, lakomém, ukrutném tyranovi, kterýž páchal a činil hrozné věci, až se i sám potom oběsil.“¹²⁶ Údajně proto, že nebylo vše po jeho vůli. Zajímavostí je, že od slova pyšný byl zbytek záznamu začerněn inkoustem, původní nápis ovšem časem vystoupil a dal se tak přečíst.¹²⁷ Svědectví o tomto knězi nám podává také neznámý měšťan ve svých pamětech:

„Leta 1635 in Januario dostal se k nám za faráře kněz Tomáš Václav Dolevius z Levenštejna. Tu zas se tuhá reformací šla a mnozí sousedé i ženy v vězení na několik týhodnů jsou zůstávali, z jichžto potomně někteří odsud se odebrali. Z nichžto byl také Jan Malurný, kterýžto jsouce purkmistrem mladším po mnohém vězení odsud jest propuštěn a na jeho místo Václav Pernikář volen. Kterýžto také nedotrvajíce půl roku, jest umřel a tak starší purkmistr sám dosti malou pomoc v tak velkých těžkostech maje, věci obecní spravovati jest musil. Jaké pak s námi namykání bylo, o tom sám Pán Bůh a potomně, kteří jsme to zakusili, ví.“¹²⁸

Pro obrácení obyvatel na katolickou víru používal Dolevius celou škálu prostředků. Jedním z nich byla pomoc piaristů, které povolal do Meziříčí,¹²⁹ běžným bylo opět věznění obyvatel, nebál se ovšem sáhnout ani po drastičtějších metodách. Jednoho měšťana údajně otrávil a jeho manželku a děti donutil přistoupit na katolictví.¹³⁰ Při provádění rekatolizace se opíral o vrchnost a dbal na to, aby v městské radě zasedali pouze katolíci.¹³¹ Ačkoliv obecně byly preferovány spíše mírnější metody a zacházení s obyvatelstvem, násilné zásahy tehdy nebyly ničím zvláštním v celé řadě lokalit.

Římskokatolická církev měla zoufalý nedostatek diecézních kněží, proto byl na Moravě často dosazován řádový kněz. V letech 1640 – 1641 působil ve městě Meziříčí řádový kněz a dočasný správce farnosti páter Jakob z řádu piaristů, jemuž se zřejmě při obrácení nekatolíků na katolictví velmi dařilo.¹³² V roce 1641 byl dosazen jménem olomouckého

¹²⁵ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech, s. 125.

¹²⁶ Tamtéž, s. 125.

¹²⁷ Tamtéž, s. 135.

¹²⁸ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti neznámého měšťana*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech., s. 148.

¹²⁹ BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 7.

¹³⁰ DOSTÁL, F. (ed.): *Paměti Ondřeje Sivého*. In: Týž: Valašské Meziříčí v pamětech, s. 125.

¹³¹ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 70, 71.

¹³² WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

biskupa¹³³ farář Pavel Minský¹³⁴ o jehož působení a činech nemáme žádné informace.¹³⁵ Od roku 1644 působil ve městě další řádový kněz, augustinián Niklas Tučina.¹³⁶ V roce 1648 se stal meziříčským farářem Jan Orlík z Laziska, který byl v roce 1653 jmenován také meziříčským děkanem.¹³⁷ Zřízení děkanství souviselo s rozhodnutím biskupské olomoucké konzistoře roku 1652 vytvořit na Valašsku pravidelnou duchovní správu.¹³⁸ Stalo se pak pravidlem, že meziříčský farář současně řídil děkanství. Zároveň spravoval farnost lešenskou, zašovskou a rožnovskou a z tohoto důvodu mu byl přidělen kaplan.¹³⁹ Kaplan pobíral od faráře roční příjem, který například v roce 1690 činil 50 zlatých.¹⁴⁰ Patrně díky zřízení děkanátu bylo Orlíkovi dovoleno znovuvystavět farní kostel, který byl zničen za třicetileté války. Za děkana Orlíka bylo zavedeno nařízení vedení farních matrik. V Meziříčí byly vedeny od roku 1652 česky, od roku 1668 i napůl latinsky.

V roce 1665 byl Orlík přidělen do Olomouce a dočasně měl farnost spravovat Jan Josef Springer, bakalář bohosloví.¹⁴¹ Už 29. listopadu téhož roku nastoupil do úřadu faráře Ondřej Riccius, který však již v roce 1667 žádal o přefazení. Stěžoval si u konzistoře na těžký stav mezi takovým počtem heretiků, kteří chráněni nekatolickou manželkou pána statku, bránili mu při bohoslužbě, ve škole, v hospodářství atd. a žádal o přeložení.¹⁴² Oprava kostela a jeho vysvěcení bylo dokončeno za faráře Štěpána Komety z Edenthuru,¹⁴³ který dříve působil jako farář ve Velké Senici. Za jeho působení byla sepsána první matrika děkanství Meziříčí nad Bečvou.¹⁴⁴ Už v roce 1672 Kometa rezignoval a jeho místo byl dosazen Ondřej Ignác Helmezini,¹⁴⁵ který v Meziříčí setrval 34 let. Podle jeho zprávy se v celé oblasti meziříčského děkanátu nacházelo v roce 1670 pouze 372 nekatolíků, z nichž chodí 112 ke

¹³³ Protože však zvolený biskup Leopold Vilém neměl biskupské svěcení, správu diecéze vykonávali jeho pomocní biskupové. VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 151 – 152. Pavel Minský byl jmenován Kašparem Karasem z Rhomsteinu.

¹³⁴ SOkA, Fond Farní úřad Valašské Meziříčí, sign. VIa, kart. 23, inv. č. 198. V literatuře se objevuje také Pavel Mnišský, podle mého názoru se jedná o chybné pojmenování. DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 134.; WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

¹³⁵ O bližších činech nebo rekatolizační akci následujících kněží, počínaje Pavlem Minským a konče Ondřejem Ricciusem, tedy v letech 1641 – 1672, nemáme mnoho pramenů. Proto se tedy musím omezit pouze na strohý výčet kněží působících v této době.

¹³⁶ Jediný zdroj, který se o tomto muži zmiňuje je WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

¹³⁷ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 4.

¹³⁸ CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 329

¹³⁹ Tamtéž, s. 335 – 336.; DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 134.

¹⁴⁰ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 29.

¹⁴¹ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 151. O tomto „knězi“ se nezmiňuje ve svém díle ani Ladislav Baletka ani Řehoř Wolný. Mohlo se však jednat například o rektora školy.

¹⁴² WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

¹⁴³ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 12.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁴⁵ ZAO, pol. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 1.

zpovědi.¹⁴⁶ O této zprávě bude pojednáno níže. V roce 1690 byla sepsána v pořadí druhá děkanská matrika.

S rozšiřováním protireformace se však začal projevovat ještě tíživější problém než obrácení nekatolíků, a to vybudování nové církevní správy, farní sítě a školství.

Děkanství v Meziříčí fungovalo od roku 1653. Do té doby patřilo město k děkanství z části Uherského Brodu a z části Příboru. Děkanát Valašské Meziříčí funguje dodnes, v průběhu 18. století se však zmenšil o oblasti Vsetína a Kelče, kde byla zřízena samostatná děkanství.¹⁴⁷

Rozsah meziříčské farnosti byl v porovnání s jinými poměrně velký. Patřily k ní obce Jarcová, Juřinka, Hrachovec, Křivé, Poličná, Meziříčí a ve druhé polovině 17. století přibyla také Oznice.¹⁴⁸ Na krátkou dobu po konci třicetileté války byly k faře Valašské Meziříčí přiřazeny také neobsazené fary v Rožnově pod Radhoštěm, Veselé, Zašové a Zubří. V roce 1666 však vznikla samostatná fara rožnovská a k ní byly tyto obce přiděleny. Sousední Krásno mělo také svoji samostatnou farnost, k níž náleželo Krásno nad Bečvou, Bynina, Jasenice, Krhová a Mštěnovice.¹⁴⁹

Po třicetileté válce byl majetek farnosti v žalostném stavu. Tato situace byla započata už v době, kdy správa fary patřila do rukou luteránů. Celá řada měšťanských domů byla zpustlá, zejména po nekatolicích, kteří se v rámci císařských náboženských nařízení rozhodli vystěhovat. Podle děkanské matriky z roku 1690 měl farář dostávat 444 zlatých ročně. Z nich ovšem vyplácel kaplana 50 zlatými, organistovi čili varhaníkovi platil 23 zlatých a rektorovi a škole 24 zlatých ročně.¹⁵⁰ V naturáliích dostával farář 12 sáhů dřeva od okolních vesnic a z Meziříčí a Krásna tolik dřeva, kolik potřeboval. Měšťané vlastníci právo vařit pivo odváděli na faru 12 věder piva, od města získával farář při výročním trhu dva mázy vína, stejně tak jako od Bratrstva. Z Poličné ještě dostával podle dávného zvyku 40 slepic.¹⁵¹

Tajní evangelíci, kteří na severní Moravě zůstali, se potají scházeli v Horních Uhrách, kde ještě stále platila náboženská svoboda. V roce 1703 proto vzniká další císařské nařízení, aby na neobsazené fary byli dosazeni alespoň kaplani a aby vrchnost vlastníci svá panství na

¹⁴⁶ ZAO, pob. Olomouc, Fond AO, IV c, 43/1a, zpráva ze 14. 12. 1694.

¹⁴⁷ BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 5.

¹⁴⁸ Podle záznamu z roku 1674. BALETKA, L.: *Oznice*, s. 26.; BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 5.

¹⁴⁹ BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 5.

¹⁵⁰ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 29.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 29.; ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 249.; BALETKA, L.: *Farní úřad*, s. 7.

hranicích s Uhrami zamezila stýkání svých poddaných s tamějším obyvatelstvem. Žerotínové na tento popud nechali postavit kostelík na Hutisku a klášter v Zašově.¹⁵²

3.4.3 Misie, jezuité a působení dalších řádů a bratrstev

Jezuité byli do Čech přivedeni již v druhé polovině 16. století panovníkem Ferdinandem I. a vedle pedagogické činnosti začalo Tovaryšstvo Ježíšovo vysílat i misie, navštěvovali nemocnice i věznice.¹⁵³ Po bitvě na Bílé hoře se jejich prvotním úkolem staly misie a otázka školství. Kvůli vážnému nedostatku světských kněží často vykonávali správu i ve farnostech. Co se týká konání misií, často naráželi misionáři na skupinový odpor, pokud se jej však podařilo zlomit na jednom místě, dala se pak předpokládat vlna konverzí. Déle se přijetí katolictví dokázaly bránit menší lokality, kde panovalo silnější vědomí sounáležitosti, než ve větších aglomeracích.¹⁵⁴ Jejich nejdůležitější zbraní, alespoň v pozdější fázi rekatolizace, kdy již nebyli misionáři doprovázeni císařským vojskem, byl katechismus a misijní program zahrnoval také šíření náboženské literatury a kázání. Jako mocný prostředek se ukázala také hudba, a to nejen při misijní činnosti, ale také v kostelech a téměř ve všech církevních obřadech a slavnostech. S tím je také spojen velký rozmach katolických zpěvníků. Misionáři byli přesvědčeni, že lidé pochopí snáze víru, pokud do této snahy zapojí všechny smysly.¹⁵⁵

I v Meziříčí působili jezuité již před Bílou horou. Zastávali úlohy tzv. biskupských misionářů, jejichž povinností bylo konat misie a přivádět ke katolictví protestantské oblasti. Středem jejich působení bylo Meziříčí a odtud pronikali do širšího okolí.¹⁵⁶ S úspěchy se však nesetkali. O pozdějším působení jezuitů jako misionářů nebo dočasných správců farnosti v Meziříčí v době pobělohorské nejsou v pramenech dochovány žádné záznamy. Zcela jistě působili misionáři v oblastech venkova, kde byl odpor ke konverzím mnohem silnější než v Meziříčí a okolních městech. Na Valašsku byla situace o to komplikovanější, že zde docházelo k valašským povstáním, která byla v podstatě bojem za náboženskou svobodu a použití hrubé síly a násilí při nátlaku na konverzi zde bylo daleko častější než v jiných

¹⁵² CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 329.

¹⁵³ ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 75 – 91.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 105.

¹⁵⁵ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 184 – 192.

¹⁵⁶ ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 99.

oblastech.¹⁵⁷ Většinou do oblasti Meziříčska přicházeli od roku 1644 z jezuitských kolejí v Uherském Hradišti,¹⁵⁸ před tím z Olomouce a Kroměříže.

Podle dochovaných zpráv povolal do Meziříčí jezuity sám Bernard Ferdinand ze Žerotína až v roce 1680.¹⁵⁹ Karel z Lichtenštejna-Castelcornu od roku 1690 udržoval pro oblast Valašska trvale dva jezuitské misionáře.¹⁶⁰ Misionářem Vsetínska a Meziříčska byl Stanislav Rapalius,¹⁶¹ působící v letech 1693 – 1708. O svém působení na Valašsku zanechal podrobnou zprávu, o níž bude pojednáno níže.¹⁶²

V době baroka prožívaly dobu svého obnovení kláštery, jejichž činnost byla velmi výrazně utlumena především v době renesance. Řeholní řády se staly základem protireformace a pokatoličt'ování a jejich činnost byla využívána v oblasti duchovní správy a školství.¹⁶³ Přestože ve městě nikdy klášter nebyl, několikrát se objevila snaha o jeho založení. Poprvé to bylo ze strany paní Anny ze Žerotína v roce 1642, kdy proběhla řada jednání o založení kláštera piaristů, podle inspirace z poutí sv. Trojice. Valašské povstání roku 1644 však tato vyjednávání přerušila a obnovena již nebyla. Druhý takový pokus se objevil v roce 1704 za děkana Helmesiniho z popudu Františka Václava Vranka, krásenského rodáka, který působil u řádu trinitářů. Proto bylo jeho úsilím přivést tento řád i do místa svého bydliště. Nápad, který se již reálně rýsoval jako úspěšný, byl však znovu přerušen, tentokrát vpádem uherského vojska. Vranka se uskutečnění svého snu dočkal roku 1725 založením kláštera trinitářů v Zašově¹⁶⁴ při poutním kostele Panny Marie.

Ve městě však působil řád piaristů, který sem přicházel z kláštera z Lipníku nad Bečvou, kam byl uveden v roce 1634 Františkem Ditrichštejnem. Piaristé byli zváni na poutě při příležitosti svátku svaté Trojice, působili při školách a v letech 1639 – 1640 vykonával dočasnou správu farnosti řádový kněz piarista páter Jakob. Obecně však mezi jezuity a piaristy panovala jistá rivalita. Téměř všichni piaristé byli původem cizinci a Tovaryšstvo Ježíšovo jim často oprávněně vyčítalo neznalost domácího prostředí a jazyka.¹⁶⁵

¹⁵⁷ CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 330.

¹⁵⁸ Do Uherského Hradiště byla přenesena kolej, kterou založil kardinál Ditrichštejn v Kroměříži, jejímž hlavním úkolem bylo konání misí na Valašsko. VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 102 – 103.

¹⁵⁹ BEDNÁŘ, František (ed.): *Zápas moravských evangeliků o náboženskou svobodu v letech 1777 – 1781*. *Prameny k dějinám tolerančního patentu*. Praha 1931, s. 300.

¹⁶⁰ CEKOTA, Vojtěch: *Katolická církev na Valašsku (především na Vsetínsku)*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 330.

¹⁶¹ ZAO, pob. Olomouc, Fond AO, IV c, 43/1a.

¹⁶² ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. C 10, kart. 2222, zpráva z 31. srpna 1702.

¹⁶³ VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 158 – 160.

¹⁶⁴ Zašová je samostatná obec nacházející se mezi městy Valašské Meziříčí a Rožnovem pod Radhoštěm. Je známým poutním místem s pramenem léčivé vody.

¹⁶⁵ ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 120.

Od roku 1540 ve městě působilo literátské bratrstvo pod vedením jednoty bratrské. Zaniklo zřejmě někdy v 50. – 60. letech, protože roku 1575 bylo znovu obnoveno Bernardem ze Žerotína, tentokrát pod vedením luteránů. Jeho největší rozkvět je datován do dob působení Jiřího Třanovského. Bratrstvo se však rozpadlo ve 20. letech 17. století. Jako katolické bylo obnoveno pod názvem bratrstvo Božího těla.¹⁶⁶ Listinou ze 17. prosince 1694 udělil Papež Innoncenc XII. odpustky členům meziříčského bratrstva¹⁶⁷ a Bernard Ferdinand jej pak oficiálně uznal zprávou ze dne 1. února 1695.¹⁶⁸ Zrušeno bylo Josefem II, jako řada dalších bratrstev.

Vznik náboženských bratrstev je typickým jevem pro pobělohorské období a rekatolizaci. Nicméně přeměna a pokatoličtění literátských kůrů na náboženská bratrstva také nebyla ničím neobvyklým. Prvotním cílem takových spolků bylo i dále pěstovat kostelní zpěv. Členové se museli stát katolíky a tato katolizace kůru byla uskutečňována kontrolami a prohlídkami, popřípadě likvidací, opravováním či začernováním textu jejich kancionálů. Náboženské konfraternity sdružovaly několik desítek nebo stovek věřících, především laiků, vedených duchovním, v případě Meziříčí farářem, a zaměřených na určitý katolický kult, který se vyskytoval i v názvu bratrstva. Charakteristická pro ně byla pevná organizační struktura, v čele s představenstvem volených z řad členů, a majetkové zázemí. Sdružení bylo otevřené většině společenských vrstev, zpravidla do něj vstupovali nejvýznamnější obyvatelé města, jako například příslušníci městské rady, intelektuálové, bohatí měšťané, nebylo však uzavřeno ani poddaným. Všechny bez rozdílu přitahovala společenská prestiž a k atraktivitě bratrstev přispíval zejména fakt, že docházelo ke spojení duchovního a společenského života s kulturními prvky. Pěvecké bratrstvo je ideálním příkladem takového spojení. Účast byla zcela dobrovolná. Jedním z hlubších důvodů pro jejich působení byla skutečnost, že se věřící aktivně zúčastňovali náboženského života, a to pod dohledem kněží. Konfraternity měly členům zajistit nejdůležitější úkony spojené se smrtí. Především to byla příprava na zbožnou smrt, zajištění důstojného katolického pohřbu a přimlouvání se prostřednictvím motliteb za jejich duše v posmrtném životě.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Doba největšího rozmachu a vzniku nových bratrstev spadá do druhé poloviny 17. a první poloviny 18. století, tedy doby, kdy byla barokní náboženská zbožnost na vrcholu. Doba vzniku, resp. obnovení meziříčského bratrstva se tedy nijak nevymyká oficiální dataci. A stejně tak i zvolený název odpovídá oblíbenosti bratrstev pěstovat Kristův kult. Označení bratrstva jako Nejsvětější svátosti nebo Božího těla bylo jedno z nejčastějších v Čechách i na Moravě a úzce souvisí s potridenskou tradicí. Má tak zdůraznit svátost přijímání pod jednou způsobou. Viz MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha 2000, s. 13, 32. (Dále jen MIKULEC, J.: *Barokní bratrstva*).

¹⁶⁷ ZAO, pob. Olomouc, Fond AO, A II., d 27.

¹⁶⁸ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 249, s. 17.

¹⁶⁹ MIKULEC, J.: *Barokní bratrstva*, s. 5 – 35.; ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 310 – 311.; ŠIGUT, F.: *Dějiny farností*, s. 34.

Celkově však barokní bratrstva nelze považovat za přímý nástroj rekatolizace. Nejednalo se o instituci určenou pro konverzi nekatolíků. Naopak bratrstvo důsledně dbalo na to, aby byl každý přijatý člen řádným katolíkem. Jejich úloha spíše spočívala v nepřímém působení na své okolí, a tak představovala pomocný prostředek rekatolizace.¹⁷⁰

3.5 Prostředky rekatolizace

3.5.1 Poutě

Jedním z nejviditelnějších projevů katolické reformace a součástí barokní zbožnosti 17. století byly poutě. Poutnictví prošlo v té době masovou obrodou a dosáhlo svého vrcholu. Podle odhadů bylo mezi lety 1620 – 1750 v českém království obnoveno nebo nově vybudováno přinejmenším 150 poutních míst, na kterých byl v drtivé většině uctíván mariánský kult.¹⁷¹ Věřící putovali nejčastěji k nějakému poutnímu obrazu nebo soše, nacházející se v místě, kde se měl udát „zázrak.“ Zde se zúčastnili bohoslužby a přijali Nejsvětější svátost. Jiným případem, který je typický pro druhou polovinu 17. století, je vznik „umělých“ poutních tradic při farních nebo klášterních kostelech nebo ve veřejných kaplích.¹⁷² Účast na těchto slavnostech zároveň znamenalo veřejné přihlášení se ke katolické víře.

Ani v Meziříčí trend pořádání poutí nechyběl. Jeho tradice vznikla na základě druhého příkladu, protože ve městě se žádné poutní místo nenacházelo. Poutě se konaly k oslavě svátku sv. Trojice u stejnojmenného kostela. První slavnost se uskutečnila v roce 1639 a zasadil se o ní zřejmě meziříčský měšťan, zámecký hejtman Jan Omasta. Ten prosadil, aby byla při příležitosti svátku svaté Trojice uspořádána slavnostní pouť, na kterou pozval jako kazatelé piaristy z Lipníku. Zároveň byly při této slavnosti vyžádány odpustky z Říma. Pout' měla veliký úspěch a ohlas, došlo i obrácení několika nekatolíků na katolictví. Proto byla rok na to uspořádána další pouť, tentokrát ještě s větší účastí a opět s přizváním lipnických piaristů a dvou kněží z Olomouce, kteří pomáhali zpovídat věřící. Tak se tyto poutě na svátek sv. Trojice staly každoroční tradicí, vždy s velikou účastí.

¹⁷⁰ MIKULEC, J.: *Barokní bratrstva*, s. 50, 53.

¹⁷¹ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 18.

¹⁷² ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 305 – 308.

Tradice konání poutí se udržela po celé 18. století, utlumena byla zákazem Josefa II. Každoročně se také konalo slavnostní procesí na svátek Božího těla, které začínalo na náměstí.¹⁷³ Tento svátek byl velkolepou záležitostí, které se zúčastnilo celé město.

Katolická církev si byla velmi dobře vědoma své silné zbraně, jíž nemohly protestantské církve konkurovat. Tím byla nádhera, velkolepost a barvitost katolických slavností, ať už se jednalo o poutě, procesí nebo uctívání obrazů světců. Tímto přístupem vycházela katolická církev vstříc co nejširším vrstvám obyvatel a pro věřící pak takový přístup znamenal daleko jednodušší a pohodlnější spojení s Bohem. Proto není divu, že právě pout' byla poměrně příjemným impulzem ke konverzi jak ze strany věřících, tak ze strany duchovních, protože při nich nebylo nutno užívat žádného nátlaku ani násilí.

3.5.2 Kulty

Kulty hrály v průběhu 17. století svou významnou roli. Razantní obnova kultu svatých byla jednou ze součástí dlouhodobé kulturní kampaně, jejímž cílem bylo připoutat si k sobě nové věřící.¹⁷⁴

V českých zemích se rozvíjel zejména mariánský kult. Panna Marie zastávala roli orodovnice a přímlovkyně u jejího syna Ježíše Krista a úcta k ní byla šířena zejména prostřednictvím jezuitských misionářů. Oslava mariánského kultu však měla úzké spojení s českou státností 17. století ze dvou důvodů. Zaprvé se stala symbolem rekatolizace a katolické pravověrnosti a úcta k Matce Boží byl jeden ze znaků typických pro katolickou církev, který reformované církve odmítaly. Druhým a možná významnějším důvodem byla tradiční rodová zbožnost Habsburků, která byla zdrojem šíření mariánského kultu. Ferdinand II. navíc k Panně Marii směřoval nejvíce vděku za porážku českých stavů na Bílé hoře. Obliba jejího kultu vzrostla ještě více po třicetileté válce, protože jí bylo často přisuzováno zachránění od ničivých nájezdů vojsk, vděk za ukončení válečných let apod. Významný podíl na lidové zbožnosti měly také kulty zemských patronů jako svatý Václav, Ludmila, Vojtěch, Prokop, Vít či Zikmund. V pozadí nezůstávaly ani řeholní instituce. Každý řád prosazoval svého

¹⁷³ O jeho konání se dozvídáme prostřednictvím zápisů informujících o finančních darech, které byly na toto procesí poskytnuty. ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 12.; WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75 – 76.

¹⁷⁴ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 40.

světce a snažil se zajistit jeho oblibu u širších vrstev obyvatelstva.¹⁷⁵ Zejména ve druhé polovině 18. století se šířila oslava Jana Nepomuckého, svatořečeného v roce 1729. Nejúčinnějším způsobem prosazování kultů pak byly prostředky vizuální, většinou se jednalo o sochy nebo obrazy světců, ke kterým se mohli věřící modlit.¹⁷⁶

Meziříčí je ideálním příkladem šíření mariánského kultu. Podíl na tom měl také dozajista vznik poutního mísa v Zašové, nazývaného jako Stračka. Příklady nám mohou být již zmíněná nově vystavěná kaple Panny Marie celské ve farním kostele, socha Panny Marie na meziříčském náměstí nebo konání pravidelných sobotních loretánských litaní. Posléze se také rozšiřoval kult Ignáce z Loyoly i Jana Nepomuckého, jemuž byl zasvěcen jeden z bočních oltářů v meziříčském farním kostele.

Síla kultu Panny Marie celské vychází z poutního místa Maria Zell v alpském podhůří, které se stalo nejvýznamnějším střediskem mariánské úcty v Rakousích. Habsburkové stáli za jeho vybudováním a proslavením v 17. století, proto se stalo vyhledávaným poutním místem a zdejší kult se pak ujímal i v českých zemích. Loretánská tradice zase vychází z prostředí italského a jejím horlivým šířitelem byl právě František z Ditrichštejna.¹⁷⁷

Pro obyvatele Meziříčí a okolí je pro druhou polovinu 17. století také typické uctívání kultu a slavení svátku Svaté Trojice, které byl zasvěcen filiální kostel stojící na tehdejší předměstí a kde se konaly pravidelné poutě.

3.5.3 Kostely

Stavby nových či obnovy starých kostelů, kapliček, poutních míst, mariánských sloupů nebo klášterů jsou typické pro pobělohorské období. Tyto památky představovaly nejviditelnější znaky nové náboženské identity českých zemí a jsou také jedním z projevů českého baroka.¹⁷⁸

Bohoslužby probíhaly ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie, znovuvystavěném v druhé polovině 17. století. Na jeho místě stával kostelík pocházející ze 13. století. Tento kostelík pak vyhořel v letech 1572 a 1607. Za faráře Dolevia, tedy mezi léty 1635 – 39, byl kostel opraven, ovšem když v roce 1648 opět vyhořel, tentokrát kvůli útokům švédských

¹⁷⁵ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 303 – 305.

¹⁷⁶ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 156.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 66.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 143.

vojsk, bylo potřeba nových rekonstrukcí, které poté provedl děkan Orlík. Rozsáhlé opravy se protáhly do roku 1671. Vysvěcení se uskutečnilo na svátek svatého Šimona a Judy, tedy 28. října 1671, které provedl olomoucký světící biskup¹⁷⁹ Jan Josef z Breuneru.¹⁸⁰ Hlavní oltář byl zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie a svaté Kunhutě,¹⁸¹ panny a mučednice a byly do něj vloženy ostatky svatého Felixe, Lucia a Viktora. O tomto vysvěcení byla sepsána i listina, která zní:

„Léta páně 1671 dne 28. října já Jan Josef hrabě z Breuneru, biskup nikopolitánský, katedrálního kostela olomouckého kanovník, scholastik a sufragán posvětil jsem kostela oltář tento ke cti nejblahoslavenější Panny Marie a sv. Kunhuty, panny. Do něho vložil jsem ostatky sv. mučedníků Lucia, Felixe a Viktora a všem věřícím, kteří navštíví dnes tento kostel odpustky jednoho roku, těm pak, kteří jej navštíví ve výroční den posvěcení, odpustky čtyřiceti dnů jsem propůjčil.“¹⁸²

Největšími donátory na tyto nové opravy byl Ferdinand Schröffel ze Schröffenhaimu, olomoucký kanovník a poté probošt u svatého Mořice v Olomouci,¹⁸³ který financoval kazatelnu,¹⁸⁴ a měšťan Bedřich Jan Wolf, dárce nákladů na oltář, před nímž byl také v roce 1661 pohřben.¹⁸⁵

V 80. letech pak byla provedena přístavba kaple Panny Marie a žerotínské oratoře. V kostele se nacházely 4 oltáře, 3 boční a 1 hlavní v čele kostela. V roce 1682 byl zhotoven čtvrtý boční oltář v kapli Panny Marie celské.¹⁸⁶ Součástí hlavního oltáře byl obraz Nanebevzetí Panny Marie, zřejmě od olomouckého malíře Lukáše, zhotovený roku 1640. V kostele byly vybudovány dvě hrobky, jedna kněžská, umístěná pod kůrem, a druhá Žerotínská před hlavním oltářem. Pochovávání v kostele bylo v 17. století jistým trendem a přáním celé řady měšťanů. V kostele byl například pochován v roce 1686 významný donátor

¹⁷⁹ Titulární biskup, který zastupoval diecézního biskupa při jeho specifických sakrálních funkcích. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích*. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 182.

¹⁸⁰ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 4.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 4. Tento druhý titul je dnes již zcela neznámý. Podle Šiguta byla tato světeice zvolena podle paní Kunhuty ze Žerotína, kostel jí však byl zasvěcen zřejmě již v druhé polovině 13. století. Možné ovšem je, že právě na počest Kunhuty ze Žerotína byl tento titul při znovuvysvěcení zachován. Viz ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 23, 24.; KUČA, K.: *Města a městečka*, s. 58.; WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 69.

¹⁸² František Šigut vysvětluje, že listina byla nalezena při opravách kostela v roce 1939 v poměrně špatném stavu. Její obsah nám překládá v na straně 24 – 25. V archivech se mi ji nepodařilo vyhledat, proto si dovoluji citovat Šigutovo dílo.

¹⁸³ ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 30.

¹⁸⁴ Dnes již tuto kazatelnu v kostele nenajdeme. V pozdější době byla zřejmě odstraněna a její pozůstatky jsou uloženy v meziříčském muzeu. ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 22.

¹⁸⁵ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 12.

¹⁸⁶ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 13.

Daniel Kuča nebo meziříčský měšťan Jan Baretha v roce 1694. Za tuto službu se však platilo 10 zlatých.

Každou sobotu probíhaly loretánské litanie. Záznamy o nich máme prostřednictvím finančních obnosů, jež byly na tyto obřady věnovány. V roce 1674 daroval měšťan Šimon Bartonius¹⁸⁷ 80 zlatých na tyto litanie. Jiný záznam z roku 1680 dokazuje, že Bernard Ferdinand odváděl ročně 102 zlatých na mariánské pobožnosti.¹⁸⁸

Druhým kostelem Valašského Meziříčí je kostel sv. Trojice, který stával na meziříčském předměstí a byl významný zejména tím, že se u něho nacházel městský hřbitov. Vznikl zřejmě na konci 16. století a za třicetileté války byl také několikrát vypálen. I na tomto kostele byly v 17. století prováděny rozsáhlé opravy, v roce 1640 zvnějšku a v 60. letech opravy interiéru. Donátorem těchto oprav byl meziříčský měšťan Krčmář se svou manželkou, díky jejichž darům byl pořízen nový oltář. Kostel je také úzce spojen s poutěmi při příležitosti svátku svaté Trojice. V roce 1698 zde byla přistavěna nová kaple.¹⁸⁹

Jako nástroj rekatolizace sloužily kostely svou nádherou a zvelebováním. Věřící byli snáze přitahováni k bohoslužbě do krásného a vyzdobeného kostela než do strohé dřevěné kapličky. To je jeden z hlavních důvodů, proč dochází v druhé polovině 17. století k opravám řady kostelů a chrámů v celých českých zemích. Donátoři a mecenáši viděli v příležitosti věnovat dary a finance kostelům jednak zvýšení své prestiže a vážnosti, ale především jim šlo o to, zajistit si po smrti prostřednictvím takového skutku místo v Božím království.

3.5.4 Škola

Dalším prostředkem katolické církve, který měl sloužit po roce 1620 k opětovnému zavedení katolictví mezi prostý lid v českých zemích, bylo vzdělávání. Cílem bylo vybudovat v celé zemi systém katolických škol nebo přeměnit původní školy řízené evangelíky na katolické a obsadit je vlastními personálními zdroji. Ty tvořily hlavně zpočátku řeholní řády, zejména jezuité a piaristé. Zatímco jezuité se soustředili především na privilegovanější vrstvy, řídili univerzitu a gymnázia, piaristé se zaměřili na menší města a nižší společenské vrstvy a

¹⁸⁷ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 249, s. 16. Šimon Bartonius vykonával od roku 1649 funkci obročního písaře a v letech 1672 – 1674 působil jako hejtman, tedy nejvyšší hospodářský úředník obou spojených panství. BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 227.

¹⁸⁸ WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 70.

¹⁸⁹ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. G3, kart. 4855, fol. 200r.

při skládání řeholních slibů se výslovně zavazovali k bezplatné výchově chudé mládeže.¹⁹⁰ Přestože oba řády vytvořily významnou síť škol, stále byla nedostatečná, a proto byla nejzákladnější forma výuky prováděna na úrovni farností.¹⁹¹

Bezprostředním nadřízeným učitele triviální školy byl farář, který měl dohlížet na obsah a kvalitu výuky. Zároveň měl na starosti také vyučování věřících, zvláště mládeže. Zásadní náplň jeho výuky tvořil výklad katechismu a hudba, především zpěv. Tyto předměty tvořily současně hlavní osu celé výuky a v takovém duchu byla přístupováno i k ostatním předmětům, kterými bylo čtení a psaní.¹⁹² Dalším důležitým úkolem v rámci školy bylo také být jakýmsi morálním příkladem svým žákům, které měli doprovázet na poutě a procesí a poučovat je o správném chování a mravech.¹⁹³

V Meziříčí se škola připomíná již roku 1419. Od 40. let 16. století byla vedena jednotou bratrskou. Od roku 1627 a 1628 byl však přípustný pouze katolický model vzdělání a škola se tak stala katolickou. Působila při faře, podle pramenů však byla vedena rektorem, který měl být jmenován univerzitou, byl ovšem podřízeným faráři. Povinností faráře nebo kněží působících na meziříčské faře byla výuka náboženství, často si však stěžovali na nedostatečnou účast nebo velký počet nekatolíků.¹⁹⁴ V roce 1667 si farář Riccius dokonce stěžoval Bernardovi Ferdinandovi na to, že mu jeho choť ve škole překáží.¹⁹⁵ Povinností rektora bylo mimo vyučování běžných předmětů také recitovat Písmo svaté každou sobotu na loretánských litaních.¹⁹⁶ Zpravidla se také stával ředitelem kůru. Na pomoc si přibíral varhaníka nebo zpěváka, neboli organistu či kantora.¹⁹⁷ Například v roce 1645 působil jako rektor Joachim Pulverarius.

„...u nás v škole za předního oficiála totiž rektor a půl čtvrtá léta pořád zběhlá v službě zůstával zůstáváje poten všechen čas jak v chrámě Páně při vykonání služeb Božích v zpěvech tak také v cvičení literního umění dítek v škole pilnosti, pozornosti, bedlivě následoval...“¹⁹⁸

Rektor přijímal od faráře roční plat 24 zlatých, z této částky však musel financovat také školu.¹⁹⁹ Navíc dostával občasné fundace, z nichž nejštědřejší byly od Bernarda

¹⁹⁰ BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku*. Struktury, identity, konflikty. Praha 2010, s. 327. (Dále jen BŮŽEK, V.: *Společnost*).

¹⁹¹ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 182.

¹⁹² BŮŽEK, V.: *Společnost*, s. 332, 373, 398.; VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 184.

¹⁹³ VÁLKA, J.: *Morava reformace*, s. 184, 188.; ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 327 – 357.

¹⁹⁴ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 134.

¹⁹⁵ WOLNÝ, G.: *Kirchliche Topographie*, s. 75.

¹⁹⁶ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 247, s. 21.

¹⁹⁷ ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 35.

¹⁹⁸ SOKA Vsetín, Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200, fol. 54v.

Ferdinanda ze Žerotína a činily 18 zlatých ročně a od paní Eleonory Františky 8 zlatých ročně.²⁰⁰ Ve zprávě, kterou podal Ondřej Helmeziny olomoucké konzistoři 9. července 1698, se uvádí, že kostel, fara a škola (ač značně zničená a na rozpadnutí) jsou otevřeny všem dobrým a chudým lidem.²⁰¹

Školství mělo pro rekatolizační proces skutečně veliký přínos. U mladých lidí bylo prostřednictvím výuky náboženství dosahováno trvalejšího efektu než při nátlaku na konverzi u dospělých.²⁰² Otázka je, jak silnou úlohu při rekatolizaci hrála škola v Meziříčí, vzhledem ke stížnostem faráře Ricciuse. Stále je však důležité mít na paměti rozdíly mezi venkovským obyvatelstvem a městským. Dá se tedy předpokládat, že jeho výtky směřovaly spíše na obyvatelé okolních vesnic, navštěvující meziříčskou školu.

3.6 Úspěch či neúspěch rekatolizace

Za úspěchem rekatolizace nestál jenom neustálý protireformační tlak, ale také výměna generací k níž dochází zhruba ve třicátých a čtyřicátých letech.²⁰³ František Dostál uvádí, že na počátku 40. let se již většina meziříčského obyvatelstva hlásila ke katolické víře. Dlouholetá a důsledná rekatolizace zahájena ve městě na počátku třicetileté války už nesla své úspěchy. Na uvolněná místa po lidech nehodlajících se smířit s náboženskou situací se stěhovali jiní lidé, kteří ovšem byli pouze katolíci. Rostoucí upevňování katolické víry zároveň znamenalo stále menší protihabsburský odpor. Stále však v Meziříčí byla velká část lidí, kteří své nekatolické vyznání tajili a stále doufali ve změnu v císařské politice, stejně tak jako emigranti vyhnání ze země čekali na moment, kdy se budou moci vrátit. Mnozí z nich se proto radovali ze švédských úspěchů. Obyvatelé Meziříčí i okolního venkova se posléze od valašských povstalců zcela distancovali.²⁰⁴ Přesný stav poměru katolíků a nekatolíků ve městě ovšem nelze zjistit. Fakt, že byla většina obyvatel katolíky, se můžeme jen domnívat, a to z toho důvodu, že nebyly výjimečné situace, kdy úředníci, kteří měli zjišťovat stav věřících na

¹⁹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, inv. č. 246a, s. 15.

²⁰⁰ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. G1, kart. 4700, fol. 641.; ŠIGUT, F.: *Dějiny farnosti*, s. 35.

²⁰¹ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. G3, kart. 4855, fol. 200v.

²⁰² ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 329.

²⁰³ Tamtéž, s. 106.

²⁰⁴ DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech*, s. 78.

jednotlivých panstvích, chtěli počty nekatolíků zmenšit nebo zamlčet v zájmu svém vlastním nebo své vrchnosti. Proto zaznamenávané údaje ne vždy odpovídaly pravdě.²⁰⁵

Pokud lze označit rekatolizační proces v Meziříčí za úspěšný, rozhodně nelze říci to samé o všech oblastech, které pod meziříčskou faru, posléze děkanství, spadaly. Právě naopak, oblasti Vsetínska a okolních vesnic patřily k místům s největším počtem nekatolíků na Valašsku a na celé Moravě. Rekatolizace zde vůbec nepostupovala podle přání biskupa. Navíc ve vesnicích byly zábrany k přijetí katolictví mnohem silnější než ve městech.²⁰⁶

K utvoření obrazu o náboženské situaci ve druhé polovině 17. století v této oblasti nám může také velmi dobře posloužit několik dochovaných zpráv. Svědectví o rekatolizaci ve 40. letech 17. století na Valašsku zaznamenal probošt Leopold Hay, člen zvláštní komise vyslané na Valašsko v roce 1777, která měla vyšetřovat zdejší evangelíky.²⁰⁷ Tehdejší meziříčský farář a děkan Dominik Demel, působící zde v letech 1755 – 1778, ve své zprávě ze 14. června 1777 uvádí, že ještě v roce 1648 byla meziříčská farnost z větší části luterská a v celém okolí kolem Meziříčí nebyl ani jeden katolický kostel.²⁰⁸

14. prosince 1694 podává meziříčský děkan Ondřej Helmeziny zprávu olomouckému biskupovi Karlovi z Lichtenštejna-Castelcornu, v níž uvádí celkový stav náboženské situace na území meziříčského děkanátu. Za problematickou považuje blízkost Slavonie a Uher, kde se nacházejí heretici, a protože Meziříčí s touto oblastí udržuje obchodní styky, zdejší obyvatelé by mohli být snadno ovlivněni a upadnout tak do bludů. Uvádí nedávný případ, kdy před měsícem nalezl v horách u zámožného sedláka 100 heretických knih, českých i latinských. Další znepokojivé zjištění bylo, že se u sedláka ve stodole scházejí lidé k bohoslužbám, které vedou predikanti z Uher. Helmeziny uvádí, že proto se zaměřil na prohloubení úcty věřících ke svátosti oltářní. Ke zprávě navíc připojuje záznamy s přesnými počty a jmény nekatolíků, nazývá je jako „Cathalogus Hareticorum“, který sepsal v roce 1670. Podle něho bylo v celém děkanství pouze 372 nekatolíků a pouze 112 se odmítalo zpovídat. Nejvíce nekatolíků se nacházelo v Hutisku, Viganticích, Solanci, Rožnově, Hážovicích a Tylovicích. Fakt, že k Meziříčí zde není uvedeno jediné jméno, podporuje názor o úspěšnost rekatolizace ve městě.²⁰⁹

²⁰⁵ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 290.

²⁰⁶ ČORNEJOVÁ, I.: *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 105.

²⁰⁷ MZA, Fond Gubernium – B1, sign. R11, kart. 1637, č. 92/11, fol. 1r.

²⁰⁸ BEDNÁŘ, František (ed.): *Zápas moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777 – 1781. Prameny k dějinám tolerančního patentu*. Praha 1931, s. 300.

²⁰⁹ ZAO, pob. Olomouc, Fond AO, IV c, 43/1a.; CEKOTA, Vojtěch: *Poměry náboženské*. In: Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*, s. 330.

V letech 1693 – 1708 působil na Vsetínsku a Meziříčsku jezuitský misionář Stanislav Rapalius.²¹⁰ Náplní jeho činnosti bylo chodit od vesnice k vesnici a přímo v chalupách vyučovat katolickému náboženství. V neděli vykonával katechezi ve Vsetíně. V těchto oblastech působil až do své smrti. Ve zprávě z 31. srpna 1608, kterou poslal jako shrnutí své činnosti na Valašsku olomoucké konzistoři, si stěžoval hned na několik věcí. Jednalo se o přechovávání heretických knih, ignoraci a neznalost katolické věrouky a dogmat, nedůsledný přístup katolických farářů, kteří se nechávali oklamat zpovědními lístky a také, že si své farnosti vůbec nehlídají. Dále mu vadil snadný přístup přes hranice do Uher, tajné schůzky lidí, byť byli katolicky pokřtěni. Upozorňoval také na to, že řada katolických manželství nežije podle řádného svazku, chovají se jako nekatolíci a oddávají se nemravnostem. Vysloveně si stěžoval na vesnice Hutisko a Hošťálkovou a uvedl také jména některých nekatolíků - heretiků. Proto, aby se daná situace zlepšila, nabídl několik rad a řešení. O zásah vrchnosti žádat nechtěl, protože si věřící nechtěl znepřátelit, ale doporučil, aby vrchnostenská úředníci prohledávali domy a kontrolovali, zda lidé nepřechovávají heretické knihy. Farářům radil důkladnější dohled nad svými farníky, aby heretikům neustupovali a také aby kázali výhradně v češtině. Žádal, aby bylo prováděno více katechezí, protože neznalost pravd víry je mezi lidem opravdu veliká, a aby byli do vrchnostenských služeb přijímáni pouze katolíci. Od trestů nekatolíků by se nemělo upouštět, protože ty dobře slouží pro odstrašení druhých. Uvádí také informaci, že za jeho působení v letech 1693 – 1701 přiměl ke konverzi 34 lidí, z toho 21 na vsetínském panství a zbytek na panství lukovském a vizovickém.²¹¹

Jezuitští misionáři pak po dlouhá desetiletí usilovali o „vykořenění kacířství“, když zabavovali evangelické knihy a pátrali po tajných schůzkách evangelíků.²¹² Díky takovému protireformačnímu přístupu se na meziříčsko-rožnovském panství nekatolíci v 18. století téměř již nevyskytovali.²¹³ A o úspěších se dá hovořit i v nejproblematictějších oblastech kterými zůstávalo Vsetínsko, Broumovsko a Vizovicko. Právě zde působilo v 18. století mnoho misionářů, o čemž svědčí celá řada dochovaných zpráv, které misionáři zaznamenávali pro olomouckou konzistoř, často i s údaji o počtech nekatolíků v dané oblasti, o počtech vykonaných obřadů nebo množství zabavených knih. Přestože jeden misionář byl zpravidla určen pro oblast Vsetínska a Meziříčska, většina dochovaných zpráv se však týkala

²¹⁰ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, sign. C 10, kart. 2222, zpráva z 31. srpna 1702.

²¹¹ Tamtéž.; CEKOTA, Vojtěch: *Poměry náboženské*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 330.

²¹² BALETKA, L.: *Oznice*, s. 26.

²¹³ Což nemůžeme tvrdit o panství vsetínském, které vlastnili Illésházyové v letech 1653 – 1723 a prováděli zde poměrně umírněnou politiku. Proto se zde také usadili i někteří řemeslníci, především soukeníci z Meziříčí a Krásna. Meziříčská vrchnost se v letech 1652 – 1659 marně domáhala vrácení uprchlíků. Vsetín se stával průchozí stanicí odkud se pak lidé stěhovali do Horních Uher. BALETKA, L.: *Oznice*, s. 26.; BURIAN: *Dějiny protestantismu*, s. 47.

vsetínského okolí. K Meziříčí se stížnosti nesměřují. V pravidelně podávaných zprávách se vyskytují stále stejné vesnice, označované jako heretické. Zejména se jednalo o Hošťálkovou, Bystřičku, Hrozenkov nebo Kuželovice.²¹⁴ Nutno však poznamenat, že zprávy z druhé poloviny 18. století hovoří většinou jen o malých skupinkách nekatolíků. Podle vizitace z roku 1771 nebyl na Rožnovsku a Meziříčsku ani jeden nekatolík, na Vsetínsku bylo jen velmi málo takových, kteří přechovávali nekatolické knihy.²¹⁵

O tom, že katolická víra zapustila v českých zemích opravdu hluboké kořeny, svědčí fakt, že když vydal Josef II. v roce 1781 toleranční patent, k luteránské nebo kalvinistické církvi se přihlásilo pouze 1 – 3 procenta veškerého obyvatelstva.²¹⁶ Na Valašsku byly počty samozřejmě větší, například ve Vsetíně se k evangelické víře přihlásila necelá polovina obyvatel.²¹⁷ V Meziříčí se jednalo jen o několik jedinců a z jeho okolí se k evangelické víře přihlásily vesnice Střítěž a Hrubá Lhota.²¹⁸ Otázkou však je, proč se katolické víře tolik „nedařilo“ také v jiných částech Valašska. Zde se vytvářely hluboké zábrany k přijetí katolictví, i přes nátlak vrchnosti. Lidé měli v paměti porážku a „křivdu“, která jim byla učiněna panovníkem po valašských povstáních, a proto se nechtěli ztotožňovat s čímkoliv, co vycházelo ze strany císaře a Habsburků, a přijetí katolické víry se bránili různými způsoby. Při bližším zkoumání byl opravdu největší a nejdelší odpor patrný v oblastech, z nichž povstání vycházela. Dalšími důvody mohly být problematicky přístupné horské oblasti, velká vzdálenost mezi vesnicemi a nejbližšími kostely a samozřejmě blízkost Horních Uher, které nekatolíky lákaly a kde ještě platila náboženská svoboda, takže dostat se do těchto oblastí ať už za účelem nekatolické bohoslužby nebo získání nekatolických knih nebyl pro obyvatele tak velký problém.

²¹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Fond ACO, kart. 2223.

²¹⁵ CEKOTA, Vojtěch: *Poměry náboženské*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 331.

²¹⁶ LOUTHAN, H.: *Obracení Čech*, s. 13.

²¹⁷ CEKOTA, Vojtěch: *Poměry náboženské*. In: Nekuda, V. (red.): Okres Vsetín, s. 332.

²¹⁸ DOMLUVIL, E.: *Valašsko-Meziříčský okres*, s. 136. Dnešní název obce je Velká Lhota.

4. Závěr

V této práci jsou zachyceny nejdůležitější prvky, na nichž je obecný rekatolizační proces ukazován. V celém výzkumu jsem se pokoušela držet osnovy, podle níž jsem v popisovaných jevech nejprve naznačila obecný náhled na problematiku prostřednictvím literatury, poté jsem nastínila projevy těchto otázek v Meziříčí a nakonec jsem, pokud to bylo možné, usilovala o zhodnocení rekatolizačního přínosu. Poněkud odlišnou kostru jsem zvolila u kapitoly *Úspěch či neúspěch rekatolizace*, v níž jsem představila možné náhledy prostřednictvím řady dochovaných zpráv a podle nich jsem se poté pokusila vyhodnotit celkové výsledky rekatolizačního procesu na konci druhé poloviny 17. století.

Pokud zhodnotíme kapitolu *Nositelé rekatolizace*, na první pohled se může zdát, že nejdůležitějšími prostředníky rekatolizačního procesu ve městě byli působící kněží. Jejich slovo a činy by však dozajista neměly takovou váhu, kdyby za sebou neměli souhlas vrchnosti, která se v některých případech sama uchýlovala k ne zrovna mírným přesvědčovacím prostředkům. Svou roli zde samozřejmě sehráli také měšťané, protože samotná konverze významného měšťana vedla ke konverzi řady dalších. K úspěchu jistě přispěl zároveň fakt, že tyto tři sociální složky mezi sebou neměly žádné větší viditelné rozpory.

Po zamyšlení se nad kapitolou *Rekatolizační prostředky* jsem dospěla k závěru, že nejdůležitějším „okamžitým“ rekatolizačním prostředkem, mimo užívaného násilí a výhrůzek, byly poutě. Už samotný fakt, že poutě nalákaly na svou velkolepost řadu nekatolíků, znamenal značný úspěch katolické církve. Pro mnoho lidí se pak konverze, pod přesvědčivými slovy kazatelů, nezdály již tak nereálné. Naopak úspěšným „dlouhodobým“ prostředkem rekatolizačního procesu byla nepochybně škola, protože právě na ní děti přijímali katolickou věrouku, zúčastňovali se povinně katolických mší a tyto zásady si sebou poté nesli do budoucnosti.

Při náhledu na periodizaci rekatolizace ve městě zjistíme, že se oficiální dataci žádným zvláštním způsobem nevymykala. Zdejší vrchnost raději přestoupila na katolickou víru, než aby ztratila své statky, faru obsadili katoličtí kněží a řada obyvatel poté emigrovala. Rekatolizace se v době třicetileté války označuje oprávněně jako rekatolizace násilná. Stejně tak bychom ji mohli označit i v Meziříčí. Vězení a pohrůžky, někdy i hrozba smrti, byly na denním pořádku. První obtížná etapa protireformace je datována asi do 70. let, kdy byla

dokončena obnova církevní správy. Na počátku osmdesátých let se již drtivá většina obyvatel českých zemí hlásila ke katolické víře.²¹⁹ A ani v tomto směru není Meziříčí výjimkou.

Pro přehlednost zde uvádím dvě přílohy. Tou první je tabulka katolických kněží působících ve městě v 17. století a druhou je rodokmen pánů Žerotínů na Meziříčí. Tento genealogický strom byl vytvořen na základě uvedeného rodokmenu v článku Tomáše Baletky,²²⁰ dále podle rodokmenu v knize *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře*²²¹ a podle informací v knize *Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko*.²²² Nutno však poznamenat, že se některé údaje ve všech třech zdrojích liší.

V úvodu jsem uvedla, že se na město nedá nahlížet zcela izolovaně. Právě tato skutečnost a tendence literatury dívat se na oblast měst Valašské Meziříčí, Vsetín a Rožnov jako na jeden celek se ukázala značně problematická. Při svém bádání jsem pak nejednou dospěla do situace, kdy jsem se Meziříčí právě snažila vyčlenit, protože vývoj těchto měst, zvláště pak Meziříčí a Vsetína, byl v otázce protireformace zcela odlišný a modelové situace, popisovány jako platné pro celé Valašsko, ne vždy souhlasily s celkovou situací v Meziříčí.

V žádném případě nemohu říci, že by byla práce limitována výrazným nedostatkem, čitelností nebo poškozením pramenů. Jejich jistou nouzi jsem však pocítila zejména pro 40. – 70. léta 17. století. O situaci po bitvě na Bílé hoře a během třicetileté války ve městě nalezneme nejvíce zpráv v pamětech tří meziříčských kronikářů, zachycených v edičním díle Františka Dostála. Tyto zápisy jsou však dovedeny v otázce náboženské nejpozději do druhé poloviny 30. let. Od 70. let již byly psány děkanské matriky, které jsou neocenitelným zdrojem pro historii katolické církve ve městě Meziříčí. Přestože je v nich viditelná snaha o přesahy několika let do minulosti, tyto záznamy se omezují jen na stručné údaje. Proto jsem byla nucena doplnit asi třicetileté období z velké části na základě literatury a strohých hesel v archivních pramenech. Za nedostatek však považuji fakt, že se mi některé informace, zprávy a zápisy, o nichž se regionální literatura zmiňuje, nepodařilo v archivech vyhledat. Byla jsem tedy nucena v takových situacích důvěřovat literatuře.

Původně jsem měla v úmyslu do práce zaznamenat počty obrácených nekatolíků. Bohužel takové zjištění bylo velmi omezeno nedostatkem údajů, a pokud zaznamenány byly, potýkala jsem se s již zmíněným problémem. Řada zpráv je uvedena pro celou oblast Valašska nebo děkanátu a pro počty obrácených obyvatel nebo emigrantů v Meziříčí žádné zprávy nemáme.

²¹⁹ ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Velké dějiny*, s. 293.

²²⁰ BALETKA, T.: *Dvůr pánů ze Žerotína*, s. 239.

²²¹ KNOZ, Tomáš: *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře*. Osoby, příběhy, struktury. Brno 2001, s. 472.

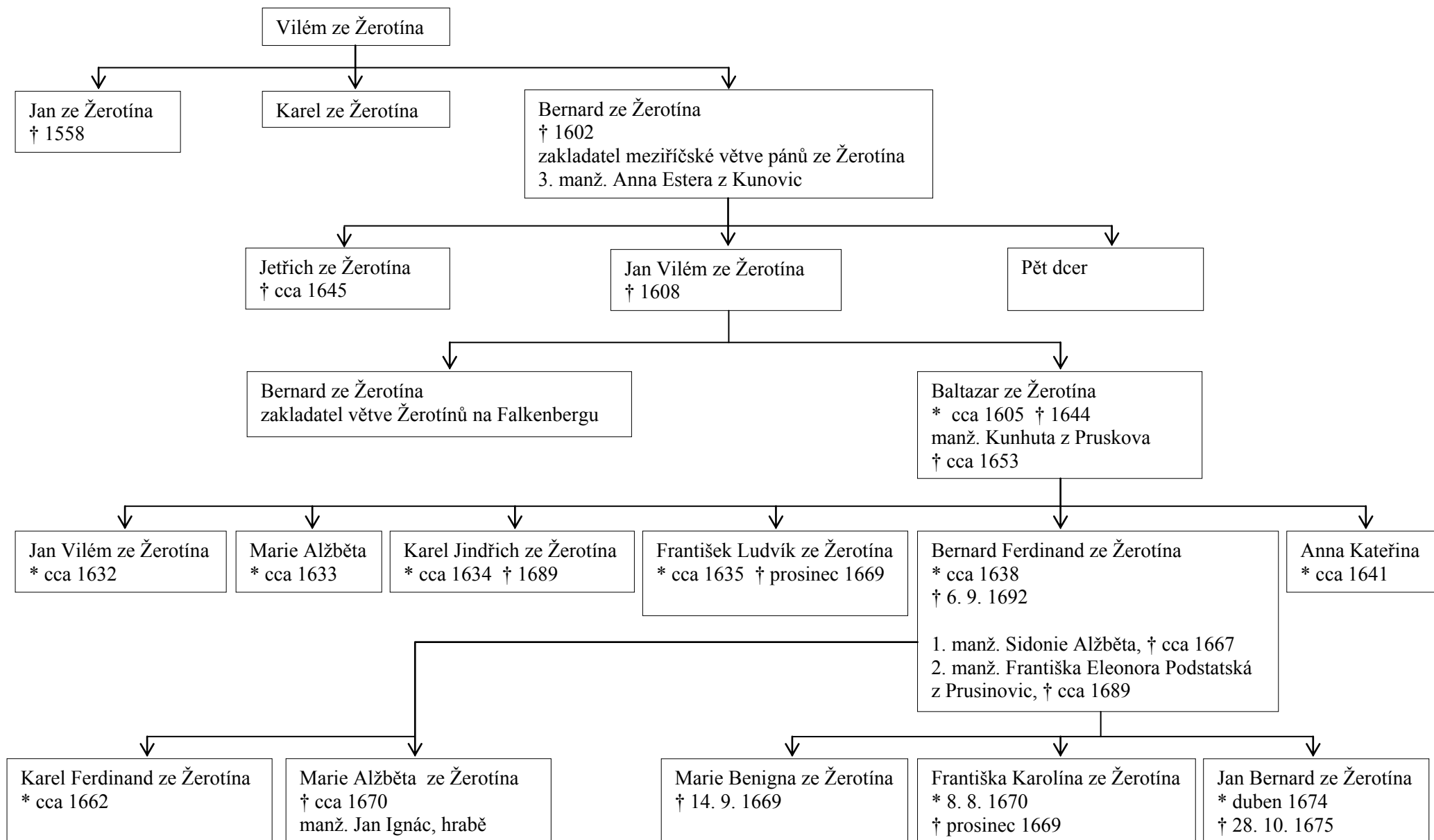
²²² Nekuda, V. (red.): *Okres Vsetín*.

Přílohy

Seznam katolických kněží působící v Meziříčí v 17. století

Kněz	Funkce	Doba působení	Olomoucký biskup
Petr Vlok	farář	29. října 1628 – 16. října 1633	• František z Ditrichštejna (1599 – 1636)
Bartoloměj Viscorda	farář	prosinec 1633 – prosinec 1634	
Tomáš Václav Dolevius z Levenštejna	farář	leden 1635 – 1639	• František z Ditrichštejna (1599 – 1636) • Jan Arnošt z Plattenštejna (1636 – 1637) • Leopold I. Vilém (1637 – 1662)
J. Jákob	řádový kněz, piarista	1639 – 1641	• Leopold I. Vilém (1637 – 1662)
Pavel Minský	farář	1641 – 1644	
Niklas Tučina	řádový kněz, augustinián	1644 - 1648	
Jan Kryštof Orlík baron z Laziska	farář, děkan	1648 – 1665	• Leopold I. Vilém (1637 – 1662) • Karel I. Josef (1664 – 1665) • Karel II. z Lichtenštejna -Castelcornu (1664 – 1695)
Jan Josef Springer	bakalář bohosloví	1665	• Karel II. z Lichtenštejna -Castelcornu (1664 – 1695)
Ondřej Ricciuis	farář, děkan	1665 – 1667	
Štěpán Kometa z Edenthurnu	farář, děkan	1667 – 1672	
Ondřej Ignác Helmeziny	farář, děkan	1673 – 1707	• Karel II. z Lichtenštejna -Castelcornu (1664 – 1695) • Karel III. Lotrinský (1695 – 1711)

Rodokmen pánů ze Žerotína na Valašském Meziříčí

Seznam zkratk

ACO	Arcibiskupská konzistoř
AO	Arcibiskupství Olomouc
MZA	Moravský zemský archiv
SOkA	Státní okresní archiv (Vsetín)
ZAO	Zemský archiv Opava

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

- Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, inv. č. 246a, *Děkanská matrika farnosti Valašské Meziříčí 1673.*
- Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, inv. č. 247, *Děkanská matrika farnosti Valašské Meziříčí 1690.*
- Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, inv. č. 249, *Děkanská matrika farnosti Valašské Meziříčí 1777.*
- Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. C10, kart. 2222, *zpráva z 31. 8. 1702.*
- Fond Arcibiskupská konzistoř, sign. G1, kart. 4700, *Stavby, přestavby a opravy kostelů – Valašské Meziříčí, 1680 – 1941.*
- Fond Arcibiskupská konzistoř, sign. G3, kart. 4855, *Stavby, přestavby a opravy filiálních kostelů a kaplí podle míst – V, 1698 – 1928.*
- Fond Arcibiskupství Olomouc, IV c, 43/1a, *zpráva ze 14. 12. 1694.*

Moravský zemský archiv

- Fond Gubernium – B1, sign. R11, kart. 1603, *Nekatolíci mezi příslušníky šlechtického a měšťanského stavu.*
- Fond Gubernium – B1, sign. R11, kart. 1637, č. 92/11, *Realizace návrhu duchovního komisaře Jana Leopolda Haye na postup rekatolizace.*
- Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z3, kart. 282, *Kunhuta Františka z Žerotína, testament.*
- Fond Tribunál – pozůstalosti – C2, sign. Z14, kart. 283, *Bernard Ferdinand ze Žerotína, testament.*

- Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 12, *1. února 1675, Karel, biskup olomoucký, děkan a kapitula olomouckého kostela, potvrzují privilegia městu Meziříčí.*
- Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 200, *Kopíř a registrum městské korespondence (1568) 1644 – 1702.*
- Fond Farní úřad Valašské Meziříčí, sign. VIa, kart. 23, inv. č. 198, *Pavel Minský.*

Edice pramenů

- BEDNÁŘ, František (ed.): *Zápas moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777 – 1781. Prameny k dějinám tolerančního patentu.* Praha 1931.
- DOSTÁL, František (ed.): *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války.* Ostrava 1962.
- HRUBÝ, František (ed.): *Moravské korespondence a akta z let 1620 – 1636, II. (1625 – 1636).* Brno 1637.

Literatura

- BALETKA, Ladislav: *Farní úřad Valašské Meziříčí, 1641 - 1998. Inventář,* 2006, ev.č. 549.
- BALETKA, Ladislav: *Oznice. Dějiny a současnost obce na Valašsku.* Oznice 1996.
- BALETKA, Ladislav – MALŮŠEK, Karel – ZEŤ, Jindřich: *Almanach. Sedm století Poličné 1310 – 2010.* Valašské Meziříčí 2010.
- BALETKA, Tomáš: *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století.* In: Sborník archivních prací 52, 2002, č. 1, s. 215 – 241.
- BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty.* Praha 2010.
- BURIAN, Bohuslav – BURIAN, Ilja: *Dějiny protestantismu na Vsetínsku.* Vsetín 1993.

- CATALANO, Alessandro: *Zápas o svědomí*. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598 – 1667) a protireformace v Čechách. Praha 2008.
- ČORNEJOVÁ, Ivana a kol.: *Velké dějiny zemí koruny české*, VIII. (1619 – 1683). Praha – Litomyšl 2008.
- ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo*. Jezuité v Čechách. Praha 2002.
- DOMLUVIL, Eduard: *Valašsko-Meziříčský okres*. Brno 1914.
- DOSTÁL, František: *Valašská povstání ze třicetileté války*. Praha 1956.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích*. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 182.
- KÁBRT, Jan a kol.: *Latinsko/český slovník*. Praha 2000.
- KNOZ, Tomáš: *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře*. Osoby, příběhy, struktury. Brno 2001.
- KNOZ, Tomáš: *Pobělohorské konfiskace*. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty. Brno 2006
- KNOZ, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína*. Don Quijote v labyrintu světa. Praha 2008.
- KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl VIII. V – Ž. Praha 2011.
- LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb Rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011.
- MAŇAS, Vladimír: *Náboženská bratrstva olomoucké (arci)diecéze do josefínských reforem*. Diplomová práce. FF MU Brno. Brno 2003.
- MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha 2000.
- NEKUDA, Vladimír (red.): *Okres Vsetín*. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko (= Vlastivěda moravská). Valašské Meziříčí 2002.
- SMOLKA, Jaroslav (red.): *Malá encyklopedie hudby*. Praha 1983.
- ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. I. Posvátná místa. Valašské Meziříčí 1940.
- VÁLKA, Josef: *Morava reformace, renesance a baroka*. (= Vlastivěda moravská. Dějiny Moravy 2). Brno 1995.
- WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Hand Schriften*. Olmützer Erzdiocese, I/3. Brünn 1859.

Elektronické zdroje

- *Posloupnost biskupů a arcibiskupů*. Arcidiecéze Olomoucká. Dostupné na <http://www.ado.cz/system/files/Posloupnost-biskupu-a-arcibiskupu-olomoucke-arcidieceze.pdf> (Stahováno: duben 2012).